

Niina Friman & Nina Peltonen

KOLMIPORTAINEN TUKI HAMINAN VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyö
Sosionomi

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijät Niina Friman Nina Peltonen	Tutkinto Sosionomi	Aika Tammikuu 2017
Opinnäytetyön nimi Kolmiportainen tuki Haminan varhaiskasvatuksessa		47 sivua 8 liitesivua
Toimeksiantaja Haminan kaupunki		
Ohjaaja Lehtori Eija Vikman		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä luodaan kolmiportaisen tuen malli Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen päivähoidon puolelle. Opinnäytetyössä tehtiin Haminan varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen malli henkilöstön työkaluksi sekä helpottamiseksi asiakkaiden tilannetta, kun luodaan tuenmuodoista selkeä jatkumo päivähoidosta esiopetukseen ja perusopetukseen asti.</p> <p>Opinnäytetyö on kehittämistyö, jossa kehittämistyön pohjaksi kerättiin tietoa kyselyllä kuntiin, joissa kolmiportainen tuki on jo käytössä. Toisella kyselyllä kerättiin tietoa Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, jotta saatiin tietoa siitä, mitä henkilöstö tietää kolmiportaisesta tuesta ja mitä he toivovat tulevasta mallista löytyvän. Näiden kyselyiden vastauksia on käytetty apuna kolmiportaisen tuen mallin luomisessa.</p> <p>Kyselyt lähetettiin viiteen eri kuntaan, joissa kolmiportainen tuki on jo käytössä. Kolmesta kunnasta vastattiin kyselyyn. Kaksi kuntaa vastasi laajemmin, yksi lyhkäisemmin. Kyselyiden vastaajat vastaavat oman kuntansa varhaiskasvatuksesta, joten heillä oli tietoa oman kuntansa varhaiskasvatuksen tilanteesta. Haminan kaupungin kyselyt menivät päivähoidon vastaaville lastentarhanopettajille, varhaiserityisopettajille ja varhaiskasvatuksen hallinnollisille esimiehille. Kysely lähetettiin 20 henkilölle ja vastuksia tuli kuudelta henkilöltä. Kysely toteutettiin keväällä, joka on usein varhaiskasvatuksessa kiireistä aikaa. Tämän vuoksi vastaajamäärä saattoi jäädä pieneksi.</p> <p>Kolmiportaisen tuen malliin luotiin kolme porrasta: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näitä portaita mallintaessa on käytetty apuna Haminan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmaa, Haminan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmaa sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman 2017 -luonnosta. Jokaisella portaalla on otettu huomioon varhaiskasvatuksen lähtökohdat, vastuut sekä henkilöt, jotka työskentelyssä ovat mukana.</p>		
Asiasanat varhaiskasvatus, päivähoito, ohjaus, varhaiserityiskasvatus, kolmiportainen tuki, tukea tarvitseva lapsi		

Author (authors)	Degree	Time
Niina Friman Nina Peltonen	Bachelor of Social Services	January 2017
Thesis Title Three-step Support in Early Childhood Education of Hamina		47 pages 8 pages of appendices
Commissioned by City of Hamina		
Supervisor Eija Vikman, Senior Lecturer		
<p data-bbox="165 759 300 786">Abstract</p> <p data-bbox="165 792 1401 969">In this thesis, a three-step support model was created for the city of Hamina's early childhood education in the day care branch. The aim of the three-step model is to work as a tool for the personnel working in Hamina's early childhood education. The aim is also to support the customer by creating a clear continuum of forms of assistance from day care to pre-primary education and finally to basic education.</p> <p data-bbox="165 1012 1401 1261">The thesis is a development project, which was conducted based on data collected through a questionnaire which was sent to municipalities that have already been using the three-step support system. One of the surveys was directed to the City of Hamina's early childhood education personnel, in order to find out what kind of information they had on the three-step support model and what they expect the model to cover. The data collected from this questionnaire was used when creating the three-step support model.</p> <p data-bbox="165 1303 1385 1704">The questionnaires were sent to five different municipalities, which were all using the three-step support model. Three municipalities responded to the survey. Two of the municipalities gave more detailed responses and one responded more briefly. The respondents were all in charge of the early childhood education in their municipalities, and therefore they were aware of the current situation of early childhood education in their municipalities. The other survey was sent to kindergarten teachers, early childhood special-needs kindergarten teachers and administrative managers of early childhood education working for the city of Hamina. The questionnaire was sent to 20 people and 6 of them gave a response. The survey was conducted during springtime, which is usually a busy season in early childhood education. This might explain the small number of responses.</p> <p data-bbox="165 1747 1390 1962">The three-step support model created in this thesis has three stages; general, intensified and special-need support. The city of Hamina's basic education curriculum, pre-primary education curriculum and the national early childhood education plan 2017 – (draft) were used in creating the steps. The basic premises of early childhood education, the personnel and all the people in charge and involved in early childhood education, were taken into account when creating the steps.</p>		
<p data-bbox="165 2002 320 2029">Keywords</p> <p data-bbox="165 2038 1366 2103">early childhood education, day care, control, early special education, three-step support, support for children in need</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1	Varhaiskasvatus	7
2.2	Päivähoito.....	8
2.3	Ohjaus	10
2.4	Varhaiserityiskasvatus	11
2.5	Kolmiportainen tuki	13
2.6	Tukea tarvitsevat lapset.....	14
3	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	16
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
5	TOIMINNALLISEN TYÖN OSALLISTUJAT, KOHDE JA HYÖDYN SAAJAT	17
6	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN.....	18
7	KEHITTÄMISTYÖ.....	18
7.1	Kehittämistyön avaaminen.....	18
7.2	Toiminnallinen opinnäytetyö	19
8	KOLMIPORTAISEN TUEN KEHITTÄMISTYÖ HAMINASSA	20
8.1	Kyselyt muihin kuntiin	21
8.2	Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön kysely	22
9	KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI.....	24
9.1	Kolmiportaisen tuen mallin kehittäminen	25
9.1.1	Haminan perusopetuksen opetussuunnitelma	25
9.1.2	Haminan esiopetuksen opetussuunnitelma.....	29
9.1.3	Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2017 -luonnos	32
9.2	Mallin luominen.....	38
10	VALMIS KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI.....	39
10.1	Yleinen tuki	40
10.2	Tehostettu tuki	40

10.3 Erityinen tuki	41
11 POHDINTA	42
LÄHTEET	46

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje kuntiin, joissa kolmiportainen tuki on varhaiskasvatuksen käytössä

Liite 2. Saatekirje Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Liite 3. Kysymykset Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Liite 4. Kolmiportaisen tuen malli henkilöstölle

Liite 5. Kolmiportaisen tuen malli asiakasperheille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistyö, jossa loimme Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen mallin. Opinnäytetyömme tuli tilaus Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen varhaiserityisopettajalta, varhaiskasvatuksen tarpeesta. Kolmiportaisen tuen mallin laajentaminen myös päivähoidon puolelle, on ollut Haminan kaupungin agendana jo pidempään, mutta kehittämistyöhön ei ole löytynyt aikaa Haminan omalta henkilöstöltä. Tällä hetkellä kolmiportaisen tuen mallin luominen oli ajankohtaista myös sen vuoksi, että uuden varhaiskasvatussuunnitelman luonnos on nyt kunnilla ja kunnat alkavat sen pohjalta luomaan omaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa.

Teoria pohjana työssämme olivat muun muassa opinnäytetyömme keskeiset käsitteet, kuten päivähoito, varhaiskasvatus, ohjaus, kolmiportainen tuki, varhaiserityiskasvatus ja tukea tarvitsevat lapset. Teoriana käytimme myös Haminan kaupungin esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelma 2017-luonnos.

Kehittämistyön tueksi teimme kyselyn viiteen kuntaan, joissa kolmiportainen tuki on jo ollut varhaiskasvatuksessa käytössä. Kyselyyn vastasi kolmen eri kunnan varhaiskasvatuksesta vastaava henkilö. Tästä muihin kuntiin tehdystä kyselystä saimme tietoa käytännön kokemuksista, kuinka kolmiportainen tuki on varhaiskasvatuksessa toiminut, kuinka henkilökunta on ottanut sen käyttöönsä ja miten lasten huoltajat ovat kolmiportaiseen tukeen suhtautuneet. Teimme kyselyn myös osalle Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä päiväkotien vastaaville lastentarhanopettajille, varhaiserityisopettajille sekä varhaiskasvatuksen hallinnollisille esimiehille. Yhteensä kysely meni 20:lle varhaiskasvatuksen työntekijälle Haminassa. Tässä kyselyssä keräsimme tietoa siitä, miten tuttu kolmiportainen tuki on henkilöstölle, miten tärkeänä he kolmiportaisen tuen kokevat ja mitä heidän mielestään olisi tärkeää ottaa huomioon mallia luodessa.

Toiminnallisen kehittämistyön konkreettisena tuotoksena teimme Haminan kaupungin varhaiskasvatukselle mallin kolmiportaisesta tuesta, minkälaista tukea on mahdollista milläkin portaalla saada sekä kuka vastaa kyseisen portaan tuesta ja sen saannista. Teimme omat mallit henkilökunnan työvälineeksi sekä omansa asiakasperheille.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Keskeiset käsitteet ovat: varhaiskasvatus, kolmiportainen tuki, varhaiserityiskasvatus, erityistä tukea tarvitsevat lapset, päivähoito, ohjaus. Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistyö. Opinnäytetyö on tehty Haminan kaupungin tilauksesta heidän tarpeidensa mukaan.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslain 19.1.1973/36 mukaan varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen luoma kokonaisuus. Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on painopisteenä. Aluehallintovirasto (2016) kertoo lasten varhaiskasvatuksesta heille kuuluvan varhaiskasvatuksen suunnittelu, ohjaus ja valvonta. Aluehallintovirasto on myös valvomassa ja suunnittelemassa oman toiminta-alueensa varhaiskasvatuspalveluita. Kuitenkin, jokaisen kunnan tulee pitää huoli siitä, että lasten varhaiskasvatusta on saatavana, joka kunnan itsensä järjestämänä tai valvomana. Maan hallitus ja eduskunta luovat lakien ja asetusten kautta raamit, aluehallintovirasto suunnittelee, ohjaa sekä valvoo ja kuntien tehtäväksi jää itse varhaiskasvatuksen järjestäminen.

Varhaiskasvatus on pienten lasten elämässä tapahtuvaa kokonaisvaltaista kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen hyvinvointi sen kaikilla osa-alueilla. Varhaiskasvatuksen toiminta periaatteena on kunnioittaa jokaisen lapsen ainutlaatuisuutta sekä vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa. (Laine ym. 2010, 133.) Sami Mahkonen pohtii teoksessaan Varhaiskasvatuslaki (2016, 15) varhaiskasvatuksen tarkoittavan erilaisia asioita, riippuen tilanteesta, jossa sitä käytetään. Varhaiskasvatus voidaan siis ymmärtää esimerkiksi lapsen vanhempien antamana hoivana ja kasvatuksena, ammattihenkilöiden toteuttamana kasvatuksena ja opettamisena, oppiaineena ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa tai kasvatustieteelliseen teorianmuodostukseen perustuvana kasvatustieteen osa-alana.

Haminan kaupunki on määritellyt internetsivuillaan Haminan varhaiskasvatuksen ja sen tukipalveluiden toiminta-ajatukseksi sen, että he tarjoavat lasten ja

nuorten sekä perheiden tarpeiden mukaisia, monipuolisia ja laadukkaita palveluita. Keskeiseksi periaatteekseen kaupunki on laittanut varhaiskasvatuksen puolelle lapsen ja vanhemmuuden arvostamisen sekä hyvän lapsuuden luomisen yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen toiminnan kerrotaan olevan suunnitelmallista, tavoitteellista ja toimintaa arvioidaan jatkuvasti. (Varhaiskasvatus ja tukimuodot.) Varhaispedagogiikassa arviointi toimii keskeisenä työvälineenä. Arviointi on toimintamuoto, jonka avulla kasvattajat ja vanhemmat hankkivat tietoa lapsesta ja hänen ympäristöstään. Tiedon kerääminen perustuu varhaiskasvatuksessa pitkälti havainnointiin. Havainnointi tapahtuu arjen tilanteissa vapaamuotoisesti sekä erilaisten valmiiden lomakkeiden ja arviointivälineiden avulla. (Hujala & Turja 2016, 58.) Varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan vanhempien osallistumista ja mielipiteen kuulemistakin lapsen tilanteen arvioinnissa sekä tuen järjestämisessä. Lähtökohtana pidetään vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteistyötä ja yhteisiä havainnoita. (Kokemäki 2015, 3.)

Meidän opinnäytetyössämme varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lasten päivähoitoa, jota voidaan järjestää joko päiväkodissa, esikoulussa tai perhepäivähoitajan kotona. Keskitymme opinnäytetyössämme erityisesti kunnalliseen varhaiskasvatukseen, sillä työmme tilaaja on Haminan kaupunki. Varhaiskasvatuksessa keskitymme erityisesti päivähoitoon, perhepäivähoitoon ja ryhmäperhepäivähoitoon. Varhaiskasvatus meidän työssämme on juurikin suunnitelmallista ja tavoitteellista lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista. Meidän työssämme varhaiskasvatuksessa paino on pedagogiikassa.

2.2 Päivähoito

Suomalaisen päivähoiton synty vaiheet ulottuvat teollistumiseen sekä kansakoulujärjestelmän käyttöönottoon, tänne ulottuvat myös varhaiskasvatuksen varhaiset juuret. Suomessa päivähoiton palvelujärjestelmän syntyminen sijoittuu sotien jälkeiseen aikaan, yhteiskunnan jälleenrakentamiseen sekä hyvinvointivaltion edellytysten rakentamiseen. Tämä johtunee siitä, että sotien aikana Suomessa elettiin hyvin suurta yhteiskuntarakenteiden muutoksen jälkeistä aikaa. Tässä muutoksessa keskeisenä työllistäjänä toiminut maatalous menetti roolinsa ja perheitä lähti paljon maalta kaupunkiin. Kaupungistumisen myötä myös naiset lähtivät töihin kodin ulkopuolelle. Tämän seurauksena alkoi

syntyä tarve lasten hoitopaikoista, jonka seurauksena päivähoitojärjestelmän rakentuminen alkoi. (Alila & Kinos 2014, 8.)

Varhaiskasvatustalaki 19.1.1973/36 säätelee päivähoiton järjestämisestä ja laadullisista vaatimuksista. Päivähoitoa voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Lasten päivähoitoa voivat saada alle oppivelvollisuus -ikäiset lapset. Päivähoito tulee järjestää tarkoitukseen sopivissa tiloissa, jotta lapsen hyvä perushoito ja kasvatust ovat turvattuja. Laki säättää kelpoisuusvaatimukset varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus vaatimuksista. Päivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lasten päivähoiton yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Päivähoito on siis Suomessa tarkoin säädelyä lakien ja asetusten nojalla. Suomalainen päivähoito on laadukasta ja keskittyy lapsen kokonaisvaltaiseen hoitoon ja kasvatukseen. Kolmiportaisen tuen ottaminen mukaan päivähoidon, tuo henkilökunnalle lisää työkaluja lapsen yksilöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen havainnointiin. Tämä on myös ennaltaehkäisevää työtä sekä tukee varhaista puuttumista, ennen kuin ongelmat moninaistuvat tai kasvavat suuriksi. Päivähoito on osa yhteiskuntaa, jolloin se kuuluu monien yhteiskunnallisten vaikutteiden piiriin. Päivähoidon vaikuttavat yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset, arvot sekä poliittiset linjaukset. Poliittisista linjauksista päivähoidossa näkyvät parhaiten koulutus- ja sosiaalipolitiikka, ja sen tuomat reunaehdot päivähoiton toiminnalle. (Pihlaja & Kontu 2006, 9.)

Lasten päivähoito on lakisääteinen sosiaalipalvelu lapsiperheille, päivähoidon on subjektiivinen oikeus jokaisella lapsella. Lakiuudistusten myötä subjektiivinen oikeus rajattiin 20 tuntiin viikossa, silloin jos toinen vanhemmista ei opiskele tai ole työssä kokopäiväisesti. Päivähoito voidaan järjestää päiväkotihoidon, yksityisesti tai kunnallisesti, perhepäivähoidon tai ryhmäperhepäivähoidon. Suomalaisessa päivähoitossa huomioidaan lapsen kehityksen mukainen sosiaalinen ohjaus sekä kasvatustehtävät. Päivähoidon toteutuksessa yhdistetään lasten varhaispedagogiikka ja vanhemmille tarjottava palvelu, joka mahdollistaa vanhempien työssäkäynnin ja opiskelun. Päivähoidon tarkoituksena on taata lapselle turvallinen hoito ja lapsen kasvun ja kehityksen yksilöllinen tukeminen. (Ritmala ym. 2010, 39–41.)

Omassa opinnäytetyössämme käsittelemme päivähoidon Haminan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Päivähoidon annetaan päiväkodissa, perhepäivähoitossa tai ryhmäperhepäivähoitossa. Tarkemmin pohdimme sitä, kuinka kolmiportainen tuki on mahdollista tuoda Haminan varhaiskasvatukseen pariin, miten sen eri tukimuodot soveltuvat päivähoidon ja kuinka tuttua Haminan varhaiskasvatuksen henkilöstölle kolmiportainen tuki on.

2.3 Ohjaus

Varhaiskasvatuksen arki on täynnä erilaisia ohjaustilanteita. Suurimman osan ohjaustilanteista työntekijä tekee huomaamattaan normaalin arkirutiinin lomassa, esimerkiksi käsienpesu, kiittäminen, tervehtiminen, kaverin huomioiminen ja oman vuoron odottaminen. Lisäksi työhön kuuluu erilaisten toimintojen ohjaaminen. Monikulttuurisuuden lisääntyminen on laajentanut myös varhaiskasvatuksen ohjaus tarvetta kieli- ja kulttuurierojen myötä.

Lapsi kaipaa ohjausta päivittäisissä toiminnoissaan, päivärytmin tulisi olla kohtuullisen säännöllinen, ravinnon monipuolista ja unen määrä riittävää tukeakseen lapsen kasvua ja kehitystä. Elämän kohtuullinen säännöllisyys ja päivärytmin toistuvuus, luo lapselle turvallisuuden tunnetta. Lapsena omaksutut hyvät elämäntavat luovat hyvinvointia myös aikuisuuteen. Riittävä ulkoilu ja liikunta edistävät lapsen terveyttä, oppimista ja motorista kehitystä. (Laine ym. 2010, 160–162). Lapset viettävät päivähoitossa suuren osan päivästänsä, jolloin arjen tilanteissa ohjaamisesta, suuri vastuu jää päivähoitolaisten ammattilaisille. Päiväkodin päivärytmi, ateriat ja ohjatut tuokiot, ovat suunniteltu tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä, yhdessä kotona tapahtuvan kasvatustyön kanssa.

Yhtenä isona osana päivähoitolaisten ohjaustilanteita on leikin ohjaaminen. Lapsen tehtävä on leikkiä ja leikin kautta opetellaankin paljon uusia ja erilaisia taitoja sekä saadaan tietoa asioista. Leikkiä ohjataan yleensä kahdella tavalla, joko välittömästi tai välillisesti. Välittömästi ohjaaminen tarkoittaa sitä, että ohjataan varsinaisissa leikkitalanteissa. Välillisesti tapahtuva ohjaaminen tarkoittaa leikin etukäteisjärjestelyjä sekä leikin rikastamista vaikuttamalla lasten kokemuksiin, nämäkin molemmat asiat tapahtuvat leikkitalanteen ulkopuolella. Lasten leikkiä voi aikuinen myös havainnoida, mutta se puolestaan tarkoittaa tietoista leikin

ohjauksesta pidättäytymistä sekä aktiivista leikin seurantaan. (Särkkä 2012, 26.)

Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen ohjaukseen varhaiskasvatuksessa osallistuu useita tahoja. Varsinaisen arjen ohjaustilanteista huolehtii pääsääntöisesti päivähoidon vakituinen, lapselle tuttu henkilökunta. Varhaiserityisopettaja (VEO) on varhaiskasvatuksen henkilökunnan apuna tuen tarpeessa olevien lasten havainnoinnissa ja arvioinnissa. Hänen tehtävänä on neuvoa ja konsultoida henkilöstöä lapsen ohjaukseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen vanhemmat suunnittelevat yhdessä varhaiserityisopettajan kanssa lapsen kasvuun ja ohjaukseen liittyviä menetelmiä ja ratkaisuja lapsen kasvun ja kehityksen tueksi. Varhaiserityisopettajan ja henkilöstön lisäksi tukea tarvitsevan lapsen ohjauksen suunnittelussa tehdään yhteistyötä muiden lapsen kuntoutukseen osallistuvien tahojen kanssa. (Kempele).

Omassa opinnäytetyössämme käsittelemme ohjausta niin arkisten toimintojen kuin tuen tarpeen näkökulmasta. Ohjaus on tärkeässä osassa, kun pohdimme kolmiportaisen tuen mallin tuomista osaksi varhaiskasvatuksen arkea päivähoidossa. Pohdimme, miten saamme tehtyä mallista sellaisen, että varhaiskasvatuksen henkilöstö pystyy ottamaan sen käyttöön varhaiserityisopettajien ja varhaiskasvatuksen esimiesten ohjauksessa.

2.4 Varhaiserityiskasvatus

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio (2012) on määritellyt varhaiserityiskasvatuksen olevan mahdollisimman varhaista lapsen tuen tarpeen tunnistamista, tuen tarpeen hoitamista ja tarpeen tullen myös jatkotutkimuksiin ohjaamista. Kallio on määritellyt varhaiserityiskasvatuksen tavoitteeksi ennaltaehkäiseminen, ennen kuin lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyvät ongelmat ja pulmat pääsevät kasaantumaan ja pitkittymään. Varhaiserityiskasvatuksen voidaan katsoa myös olevan termi, joka sisällyttää varhaiskasvatuksen sisälle lapsen erityiset tuen tarpeet, näihin tarpeisiin vastaamisen ja niin kutsutut erityispedagogiset menetelmät ja kasvatuksen. Varhaiserityiskasvatuksen sanotaan olevan termi, joka tuo varhaiskasvatuksen pariin erityispedagogiset asiat ja menetelmät sekä käytännöt. Varhaiserityiskasvatuksen tarkoituksena voidaan sanoa olevan pyrkimys vaikuttaa lapsen oppimisympäristöön niin, että

eri lapsilla olisi mahdollisuus kehittyä ja oppia omilla tavoillaan yhteisessä ympäristössä. (Pihlaja 2010, 4).

Päivähoidossa erityisen tuen tarpeessa olevien lasten määrä on ollut kovassa nousussa viimeisten vuosien aikana. Tämä on luonut tarpeen laajentaa kolmiportaista tukea myös päivähoidon puolelle. Erityispäivähoitoa onkin jo pidempään toteutettu yleisesti yksilöintegraationa. Yksilöintegraatio tarkoittaa sitä, että erityistä tukea tarvitseva lapsi sijoitetaan tavalliseen päiväkotiryhmään. Vaihtoehtoisesti tällainen lapsi voidaan sijoittaa myös integroituun ryhmään, jossa on samanlaisessa tilanteessa olevia tuen tarpeessa olevia lapsi sekä niin kutsuttuja ”tukilapsia”, joilla ei tuen tarvetta ole. Lapset ovat samassa ryhmässä, ja nämä ryhmät toimivat yleensä tavallisissa päiväkodeissa. Tällaisissa ryhmissä mahdollisuuksien mukaan on perushenkilöstömitoitusten lisäksi erityislastentarhanopettaja. Ryhmän tukea tarvitsevien lasten tuen tarpeesta riippuen, ryhmässä saattaa olla myös muita erityishenkilökuntaa, kuten henkilökohtaisia avustajia tai erityisohjaajia. Fysioterapeutit ja puheterapeutit käyvät päiväkodissa pitämässä lapselle määrättyä kuntoutusta säännöllisesti. (Viittala 2006, 15 – 16.)

Varhaiserityiskasvatuksen kohdalla Haminan kaupunki kertoo lapsen saaman tuen muodon ja määrän sovitettavan yksilöllisesti lapsen tarpeisiin ja, että tehostettua ja erityistä tukea saavat lapset pyritään yleensä sijoittamaan lähipäiväkoteihin tai alueen esiopetusryhmiin. Varhaiserityiskasvatus on siis lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai esikoulussa. Mikäli lapsi kuuluu joko tehostetun tai erityisen tuen piiriin, laaditaan hänelle yksilöllisen tuen suunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. (Varhaiserityiskasvatus.)

Meidän opinnäytetyössämme varhaiserityiskasvatuksella tarkoitetaan tukimuotoja, joita lapsi saa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai ryhmäperhepäivähoidossa kasvun, kehityksen ja oppimisen pulmatilanteisiin. Varhaiserityiskasvatusta voi ryhmässä antaa, joka ryhmän oma lastentarhanopettaja, varhaiserityisopettaja tai molemmat yhdessä. Varhaiserityiskasvatuksessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen yksilölliset tuen tarpeet, tuen muodot sekä voimavarat. Varhaiserityiskasvatuksessa tärkeää on myös hyvä yhteistyö lapsen huoltajien kanssa.

2.5 Kolmiportainen tuki

Kolmiportaisen tuen mallin syntyminen Suomeen on tullut tarpeesta vastata kysymykseen, miten voidaan antaa yksilöllistä tukea oppilaalle niin, että häntä ei tarvitse erottaa muista oppilaista. Tätä on pohdittu erityisesti silloin, kun oppilaalla on todettu erityisen tuen tarve. Tällöin Suomessa oli pitkään jatkunut niiden erityisoppilaiden määrän kasvu, jotka sijoitettiin tavallisista luokista erityisluokkiin ja -kouluihin. Tämän tilanteen myötä syntyi uusi erityisopetuksen strategia neuvotteluiden ja kuulemisten tuloksena. Tämän strategian mukaan alettiin uudistaa esi- ja perusopetuksen erityisopetusta. (Kuoppala 2014, 15–16.) Kolmiportainen tuki on siis syntynyt 2000-luvun loppupuolella tarpeesta vastata kasvavaan erityisoppilaiden määrään. Kolmiportaisen tuen tullessa ensin perusopetukseen ja siitä myös esiopetukseen ovat mahdollistaneet sen, että enää ei tarvita niin paljoa erityiskouluja, -luokkia tai -ryhmiä, vaan lapsia on voitu integroida tavallisiin kouluihin, luokkiin ja ryhmiin. Kolmiportaisen tuen mallilla on kuitenkin pystyttävä varmistamaan näille oppilaille riittävät tuenmuodot ja tukitoimet, vaikka he olisivat siirtyneet lähikouluun tavalliseen luokkaan.

Kolmiportainen tuki on käytössä Haminassa esi- ja perusopetuksessa. Jatkuvuuden ja siirtymävaiheiden nivelkohtien turvaamiseksi on Haminassa suunniteltu myös varhaiskasvatuksessa siirtymistä kolmiportaisen tuen malliin. Kolmiportaisen tuen mallin perusteella, lapselle muokataan hänelle parhaiten sopeva tuki. Portaittain etenevän taulukon mukaisesti, lapselle mitoitetaan hänen tarpeidensa mukaiset tuen muodot ja palvelut. Kaikilla varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvilla lapsilla on oikeus yleiseen tukeen ja henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yleisestä tuesta edetään lapsen tuen tarpeen mukaan seuraaville tasoille, ensin tehostettuun tukeen. Mikäli tämänkin osoittautuessa riittämättömäksi, ohjataan lapsi erityisen tuen palveluiden piiriin. (Kurikka.)

Opetusalan ammattijärjestö OAJ kertoo kolmiportaisen tuen olevan nykyaikainen oppilaalle kuuluva oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Kolmiportaisessa tuessa on kolme tuen tasoa yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. OAJ:n mukaan kaikki tukimuodot on järjestettävä suunnitelmallisesti oppilaan kehitystason sekä yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (OAJ.) Lukimatin internetsivuilla kerro-

taan lapsen oikeudesta saada jo esiopetuksessa ollessaan varhaista ja ennaltaehkäisevää kasvun ja oppimisen tukea. Peruskoulussa lapsilla on oikeus saada tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Tämän tuen, jota lapsien kuuluu saada niin esiopetuksessa kuin perusopetuksessa, tulee olla laadultaan ja määrältään lapsen kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaista. Tuen on hyvä olla asteittain muuttuvaa yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tämän kaltaista tukea kutsutaan myös kolmiportaiseksi tueksi.

Meidän opinnäytetyössämme kolmiportaisella tuella tarkoitetaan juuri tätä mallia, jossa on mukana yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Meidän opinnäytetyössämme yleinen tuki on sellainen, jota lapsi tulee saamaan, kun huoli herää joko päivähoidossa tai perhepäivähoidossa. Tehostettua tukea lapsi saa silloin, kun yleinen tuki ei ole riittävää tai tukimuotoja on käytössä useita saamaan aikaan. Erityistä tukea lapsi saa silloin, kun tehostetusta tuesta ei enää ole apua. Erityisen tuen piiriin pääseminen vaatii asiantuntijalausunnan, esimerkiksi lääkäriltä tai psykologilta.

2.6 Tukea tarvitsevat lapset

Kun lapsi tarvitsee kasvuunsa ja kehitykseensä lisätukea, on varhaiskasvatuksessa koko työyhteisön yhteinen tehtävä auttaa ja tukea lasta. Varhaiskasvatuksessa painotetaan varhaisen tuen antamista, jotta voidaan ennaltaehkäistä kasvun ja kehityksen mahdollisten ongelmien kasaantuminen ja moninaistuminen. Aiemman ajatusmallin mukaan lapsen tukeminen yhdistettiin useimmiten erityispäivähoidon tehtäväksi. Lasten tuen tarpeen kasvaessa ja muuttuessa moninaisemmaksi on raja varhaiskasvatuksen ja erityispäivähoidon välillä hämärtynyt. Lapsen siirtämistä erityishoitoon ei enää suosita, vaan lapsen tarvitsema tuki pyritään tarjoamaan peruspäivähoidossa. (Heinämäki 2006, 8–9.) Kaisu Viittalan (2006, 14) mukaan erityisen tuen perustana lapselle varhaiskasvatuksessa on laaja-alainen näkemys lapsen tuen tarpeista sekä niihin vastaamisesta. Tukemalla lasta jo varhaiskasvatuksessa mahdollistetaan varhaisessa vaiheessa oikean tukimuodon löytyminen. Oikean tukimuodon myötä myös lapsen tavoitteisiin pääseminen helpottuu.

Opetushallituksen internetsivuilla lukee, että perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle tulee järjestää hänen tarvitsemaansa tukea

koulunkäyntiin. Tämä tuki voi muodostua muun muassa erityisopetuksesta tai mukautetusta opetussuunnitelmasta. Lapsen ollessa erityisen tuen tarpeessa tulee hänelle olla tehtynä virallinen päätös siitä, että hän saa erityistä tukea. Hänelle tulee laatia henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, eli HOJKS, jossa on koottuna tuen tarve ja tukimuodot. Suunnitelmassa määritellään myös oppilaan tarvitsema tuen porras, se on joko yleinen, tehostettu tai erityinen tuki. Oppilaan oikeudesta saada tarvitsemaansa tukea, vastaa opetuksen järjestäjä. (Opetushallitus.)

Perusopetuslaki 21.8.1998/628, siis määrittelee tarkasti sen, mitä tukea oppilas on oikeutettu saamaan opintojensa suorittamiseksi. Erityisopetuksen ja muiden kolmiportaisen tuen toimenpiteiden lisäksi yhtenä erityisen tuen muotona oppilaalla on mahdollisuus myös pidentettyyn oppivelvollisuuteen, sairauden tai vamman vuoksi. Näissä tapauksissa oppivelvollisuus voidaan aloittaa vuotta aikaisemmin ja se voi kestää 11 vuotta. Oppilaalle järjestetty erityinen tuki voi siis vaihdella hyvin laajasti, tilapäisestä erityisopetuksesta ja henkilökohtaisesta opetussuunnitelmasta aina laajempiin ratkaisuihin, kuten kokonaan erityisluokalla tapahtuvaan opetukseen tai oppivelvollisuuden pidentämiseen.

Puhuttaessa erityistä tukea tarvitsevista lapsista, on tärkeää, pitää lapsen etu ja kasvun tukeminen ylimpinä tavoitteina. Lapsen oikeuksien sopimus on laadittu turvaamaan kaikkien lapsien oikeus hyvään lapsuuteen. Sopimuksessa korostetaan vammaisen lapsen mahdollisuuksia osallistumiseen ja aktiiviseen elämään. Vammaisesta lapsesta ja tämän perheestä muodostuu liian helposti vain palveluiden kohde, eikä aktiivinen oman elämänsä toimija. Vammaisen lapsen ja tämän perheen arkea ja elämää tulee tukea mahdollisimman varhain heille sopivin keinoin. Lapsen tulee erityistarpeistaan huolimatta saada olla ensisijaisesti lapsi ja viettää lapsuuttaan mahdollisimman tasavertaisesti muiden lasten kanssa. (Pollari 2011, 10.)

Nykyään, kun puhutaan lapsen tukemisesta, on noussut tärkeäksi osaksi huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja huoltajien kuuleminen. Tällä yhteistyöllä pyritään mahdollistamaan lapselle kokonaisvaltainen tukeminen niin, että lapsen eduksi tehdään töitä niin kotona kuin päivähoitossa. Yhteistyön lisääntymiseen ja vahvistamiseen on myös paljon vaikuttanut se, että puhutaan paljon vanhemmuuden olevan hukassa. Vanhempien ja huoltajien epävarmuus ja

epätietoisuus kasvattajina on viime vuosina lisääntynyt, he kokevat yhä useammin tarvitsevansa apua myös arjen perustoiminnoissa. Ongelmatilanteissa vanhempien tai huoltajien on vaikea löytää ratkaisuja ja he kaipaavatkin usein tukea kasvatushenkilökunnalta. Perhetyöntekijöiden ja muiden ammattilaisten ohella päivähoidon henkilökunta tukee vanhempia näissä tilanteissa. Päivähoiton henkilökunta tapaa vanhempia ja huoltajia päivittäin ja tuntee lapsen sekä perheen hyvin. (Järvinen ym. 2007, 94.) Tämän vuoksi huoltajien voi olla myös helpompi lähestyä ensin varhaiskasvatuksen henkilökuntaa ja vasta tämän jälkeen ottaa yhteyttä perhetyöntekijöihin tai muihin ammattilaisiin. Lasta tuettaessa onkin tärkeää ottaa huomioon myös perheen ja huoltajien tilanne, kuinka he pystyvät ja jaksavat lastaan tukemaan.

Omassa opinnäytetyössämme, kun puhumme erityistä tukea tarvitsevista lapsista, tarkoitamme silloin juuri näitä lapsia, jotka kolmiportaisessa tuessa kuu- luvat erityisen tuen piiriin. Opinnäytetyössämme pyrimme löytämään niitä asi- oita myös erityisestä tuesta, jotka soveltuisivat varhaiskasvatuksen puolelle. Kolmiportaisen tuen mallin käyttöön ottaminen myös varhaiskasvatuksessa, luo kaivattua jatkumoa siirryttäessä päivähoidosta, esikouluun ja sieltä myö- hemmin perusopetukseen.

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tavoitteena oli luoda Haminan kaupungin varhaiskasvatuk- seen kolmiportaisen tuen toimintamalli, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen henkilökunnan sekä asiakasperheiden olisi helpompi löytää sopivimmat tuki- muodot lapselle tarvittaessa. Pää tavoitteena työllämme on helpottaa ammatti- kasvattajien ja perheiden yhteistyötä, kun puhutaan tuen tarpeesta, poistaa epätietoisuutta sekä laajentaa tietoutta kolmiportaisen tuesta.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuskysymyksemme kehittämistyön pohjaksi ovat:

1. Millaista tukea milläkin tasolla on mahdollista saada?
2. Kuka eri tasoilla tuesta vastaa?

3. Mitä Haminan varhaiskasvatuksen henkilökunta toivoo kolmiportaiselta tuelta?

Kehittämistyön tavoitteena oli luoda Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen malli, kerätyn aineiston pohjalta.

5 TOIMINNALLISEN TYÖN OSALLISTUJAT, KOHDE JA HYÖDYN SAAJAT

Opinnäytetyömme pääkohderyhmänä ovat Haminan kaupungin päiväkodit, perhepäivähoito ja ryhmäperhepäivähoito sekä niiden henkilökunta, lapset ja perheet. Haminan kaupungissa kolmiportainen tuki on jo käytössä esi- ja perusopetuksessa. Kolmiportaista tukea on suunniteltu myös varhaiskasvatuksen puolelle päivähoitoon, mutta vielä se ei ole sinne asti laajentunut. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli luoda varhaiskasvatuksen henkilökunnan käyttöön selkeä kolmiportaisen tuen malli, jonka avulla kolmiportainen tuki voidaan ottaa käyttöön myös päivähoidon puolella. Haminan kaupunki oli hyödynsääjänä, sillä he saivat valmiin mallin. Haminan kaupungin varhaiskasvatus ja sen työntekijöiden lisäksi mallista hyötyvät varhaiskasvatuksen asiakkaina olevat perheet.

Kolmiportainen tuki on Haminassa varhaiskasvatuksen puolella vielä hieman vieraampi käsite kuin esi- ja perusopetuksessa. Haminassa varhaiskasvatuksessa on pidempään kaavailtu kolmiportaisen tuen laajenemista myös päivähoiton puolelle. Varhaiserityisopettajalta tuli meille pyyntö, että tekisimme tämän laajennuksen opinnäytetyönämme. Kolmiportaisen tuen mallin suunnittelussa kuulumme päiväkotien henkilökunnan, varhaiskasvatuksen hallinnollisten esimiesten ja varhaiserityisopettajien toiveita tekemällä heille kyselyn kolmiportaisesta tuesta Webropolin avulla. Näin saimme tietää, miten tuttu kolmiportainen tuki heille on, pitävätkö he sitä tarpeellisena myös varhaiskasvatuksen puolelle ja mitä meidän tulee ottaa huomioon heidän mielestään mallia luodessamme.

6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

Kehittämistyönä loimme Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen päivähoidon puolelle kolmiportaisen tuen mallin. Teimme kaksi mallia, toisen yksityiskohtaisemman henkilökunnan työkaluksi. Sekä sitten toisen, mikä on tarkoitettu, esimerkiksi päiväkodin ilmoitustaululle tai perheille jaettavaksi, joka on lyhempi ja selkeämpi. Molemmissa on siis sama sisältö, mutta henkilökunnalle tarkoitettu on laajempi ja tarkempi.

Nämä kolmiportaisen tuen mallit loimme käyttämällä pohjana tekemiämme kyselyitä kuntiin, joissa varhaiskasvatuksessa kolmiportainen tuki on jo ollut käytössä sekä oman kyselyn osalle Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä. Mallia luodessamme käytimme myös apuna Haminan kaupungin esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmia sekä valtakunnallisen uuden varhaiskasvatussuunnitelman 2017 -luonnosta. Näiden kyselyiden tuloksien ja teorian pohjalta loimme mallin Haminan varhaiskasvatukseen kolmiportaisesta tuesta.

7 KEHITTÄMISTYÖ

7.1 Kehittämistyön avaaminen

Kehittämistyö nähdään useimmiten konkreettisena toimintana, jolloin sen päämääränä on jonkin tavoitteen saavuttaminen. Kehittämistyöllä on laajat käyttömahdollisuudet. Toikko ja Rantanen kuvaavatkin teoksessaan Tutkimuksellinen kehittämistoiminta (2009, 14–15), kehittämistyötä kuudella sanaparilla: *Toimintatavan vai toimintarakenteen kehittäminen, Rajatut yksikkökohtaiset uudistukset vai laaja-alaiset reformit, Ulkoapäin määritelty tavoite vai toimijoiden itsensä määrittelemä tavoite, Hankeperustainen vai jatkuva kehittämistoiminta, Innovaatio vai diffuusio sekä Sisäinen kehittäminen vai toimitusprojekti.*

Kehittämistyöllä voidaan esimerkiksi pyrkiä toimintatavan tai toimintarakenteen kehittämiseen. Toimintatapa voi kohdistua yhden työntekijän työpanoksen kehittämisestä, koko organisaation yhteisten toimintatapojen uudelleen muokkaamiseen. Toimintarakenteisiin kohdistuvalla kehittämisellä voidaan uu-

distaa koko palvelurakennetta, joko yhdistämällä olemassa olevia organisatioita tai luomalla kokonaan uusia. Kehittäminen ja uudistukset voidaan rajata yksikkökohtaisiksi tai laaja-alaisiksi reformeiksi. Yksikkökohtaisissa uudistuksissa kehittäminen rajataan tyypillisesti yhteen paikalliseen organisaatioon tai sen osaan. Laajassa reformissa käsitellään esimerkiksi, jonkin uuden palvelurakenteen kansallista käyttöönottoa. (Toikko & Rantanen 2009, 14–15.)

Kehittämisen tavoite voidaan määritellä ulkoapäin, jolloin esimerkiksi organisaation johto määrittää tavoitteet, joihin pyritään. Toimijalähtöisesti toteutussa kehittämisessä projekti rakentuu avoimesti ja etenee vaihe vaiheelta yhdessä, tällöin kehittäminen muotoutuu yhteisen tekemisen kautta. Kehittäminen on usein hanke perustaista, jolloin sillä on tietty ajallinen viitekehys valmiina, jonka mukaan hanke toteutetaan. Jatkuvasta kehittämistyöstä hyvä esimerkki on laatutyö, jota seurataan usein puolen vuoden sykleissä. Kehittämistyön keskeisiä käsitteitä ovat myös, innovaatio eli uuden kehittäminen ja diffuusio eli hyväksi havaitun toiminnan levittäminen. Kehittämistoimintaa voidaan suunnitella oman organisaation sisäiseen käyttöön tai myydä ulkopuolisille tilaajille. (Toikko & Rantanen 2009, 14–15.)

7.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön lähtökohtana ovat tietoperusta, toimijat, menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä näiden pohjalta tuotettu tuotos tai tulos. Tarve ja tilaus sen tekemiseen lähtevät työelämän toiveista ja käytännön tarpeista, tarkoituksena on jonkin käytännön toiminnon kehittäminen, ohjeistaminen, järjestäminen tai järjeistäminen. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämistyö, joka etenee loogisesti aihevalinnasta alkaen, aiheen ja aineiston rajaukseen, suunniteltuun työskentelyyn, organisointiin ja näiden pohjalta tehdyn tuotoksen kautta työn arviointiin. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt aineisto voi olla muun muassa uusi toimintamalli, opas, esite, perehdytyskansio tai prosessikuvaus. Toiminnallisen opinnäytetyön valmistumisessa tarvittavan tiedon kokoamisessa suurena apuna on usein yhteistyö erialojen käytännön toimijoiden kanssa. Työtä tehdään keskustellen, arvioiden ja suunnan toimintaa uudelleen sekä antamalla ja vastaan ottamalla vertaistukea ja palautetta. (Salonen 2013, 5–6.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on yleensä jonkun rajatun työelämän osa-alueen kehittäminen, parantaminen, ohjeistaminen tai järjeistämisen. Toiminnallisen opinnäytetyön suunnittelu ja tekeminen kulkevat alusta loppuun läheisessä yhteistyössä käytännön työelämän kanssa. Toiminnallista opinnäytetyötä tehtäessä tietoa ja aineistoa kootaan usein työelämän tutkimuksen keinoin, jossa ammatillisuus on vahvasti läsnä. Työelämän tutkimuksessa tärkeää onkin huomioida käytännöllisyys, työelämälähtöisyys ja aiheen ajankohtaisuus. Tutkittavana ovat työelämästä nousevat asiat tai käytännöt, jotka sillä hetkellä kaipaavat päivitystä tai kokonaan uuden mallin luomista. Tällöin tutkimuksen painopiste on tutkimustiedon siirtämisessä käytännön toimintaan, yhdistäen teoria ja käytäntö mahdollisimman luontevasti. Työelämän olemassa olevien käytäntöjen kehittämisessä ja uusien toimintamallien luomisessa, tutkimus tarve on usein esimerkiksi palvelurakenteen selvittämisessä, palvelun tuottajien kartoittamisessa, alueen osaamisen ja palveluiden saatavuuden jäsentämisessä tai asiakkaan palveluiden ja tuentarpeen selvittämisessä. (Vilkkä 2015, 18–19.)

Omassa työssämme luomme uuden toiminta mallin Haminan varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Opinnäytetyössämme mallinamme kolmiportaisen tuen Haminan varhaiskasvatuksen tarpeisiin sopivaksi. Kokemukseen pohjautuvaa tietoa olemme keränneet kyselyn avulla paikkakunnilta, joissa kolmiportainen tuki on jo varhaiskasvatuksen käytössä. Kyselyn pohjalta keräsimme tietoa myös Haminan kaupungin varhaiskasvatus työntekijöiltä toiveita ja mielipiteitä, joiden avulla kolmiportaisesta tuesta saataisiin mahdollisimman hyvin arjen tarpeita vastaava työkalu.

8 KOLMIPORTAISEN TUEN KEHITTÄMISTYÖ HAMINASSA

Aluksi teimme suunnitelmaa siitä, miten lähtisimme opinnäytetyötämme toteuttamaan. Päätimme tehdä kyselyjä niin muihin kuntiin, missä kolmiportainen tuki jo on ollut käytössä varhaiskasvatuksessa, sekä Haminan kaupungin henkilöstölle siitä, mitä he toivoisivat kolmiportaiselta tuelta varhaiskasvatuksessa. Haimme Haminan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä tutkimuslupaa, koska halusimme tehdä kyselyn osalle Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä. Tutkimuslupa myönnettiin meille keväällä 2016.

Tutkimusluvan saatuamme pystyimme aloittamaan kyselyjen suunnittelun. Suunnittelimme ja teimme ensin kyselyn niihin kuntiin, joissa kolmiportainen tuki oli jo varhaiskasvatuksen käytössä ja lähetimme sen eteenpäin. Vasta tämän jälkeen aloimme suunnitella kyselyä Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Päätimme lähettää Haminan kaupungin henkilöstön kyselyn vasta sen jälkeen, kun olimme saaneet vastauksia muista kunnista. Teimme näin, koska ajattelimme muiden kuntien vastauksista heräävän lisää ja erilaisia kysymyksiä Haminan kaupungin henkilöstön kyselyyn. Tämä osoitautui hyväksi ratkaisuksi, sillä muokkasimme Haminan kaupungin henkilöstön kyselyä hyvin paljon sen jälkeen, kun olimme käyneet muiden kuntien kyselyt läpi.

8.1 Kyselyt muihin kuntiin

Lähdimme etsimään kuntia, joissa kolmiportainen tuki olisi ollut käytössä varhaiskasvatuksessa. Löysimme viisi kuntaa, Kouvola, Lahti, Kurikka, Kempele ja Kauhajoki. Lähetimme näiden kuntien varhaiskasvatuksesta vastaaville henkilöille sähköpostilla saatekirjeen sekä muutaman kysymyksen (liite 1). Vastauksia saimme kolmelta kunnalta, Kurikasta, Kempeleeltä ja Kauhajoelta.

Kyselyymme vastanneissa kunnissa kolmiportainen tuki oli ollut käytössä viidestä vuodesta kahteen vuoteen. Heillä oli siis jo jonkinlainen näkemystä kolmiportaisesta tuesta ja sen tarpeellisuudesta varhaiskasvatuksessa. Kysyimme näiltä kunnilta, minkälaisia kokemuksia heidän henkilökunnallaan on kolmiportaisesta tuesta. Vastauksissaan he kertoivat henkilökunnan lähteneen hyvin mukaan yhteistyöhön. Henkilökunta on ymmärtänyt, että varhaisen puutumisen jälkeen tarvittaisiin toinenkin porras, ennen hyppyä erityiseen tukeen. He myös kertoivat erityisvarhaiskasvatuksen tulleen tutummaksi henkilökunnalle kolmiportaisen tuen kautta. Myös kolmiportaisen tuen lomakkeet olivat tulleet henkilökunnan työkaluiksi arkityöhön. Eräällä kunnalla oli käytössään käsikirjat kolmiportaiseen tukeen, jotka olivat auttaneet henkilökuntaa ottamaan kolmiportainen tuki työkalukseen. Kolmiportaisen tuen kerrottiin myös selkeyttäneen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja yhtenäistäneen toimintatapoja jatkumona esi- ja perusopetuksen kanssa. Tiedonsiirrot olivat myös tulleet helpommiksi, kun käsitteet ja lomakkeet olivat samanlaiset. Myös van-

hempien oli ollut helpompi osallistua, kun käsitteet pysyivät samoina varhaiskasvatuksesta perusopetukseen saakka. Hankaluutta henkilökunnalle oli tuottanut kirjaaminen: milloin kirjataan ja mitä kirjataan sekä milloin täytetään pedagogista arviota?

Kysyimme myös, olivatko nämä kunnat saaneet vanhemmilta palautetta kolmiportaisesta tuesta. Kahteen kuntaan palautetta ei ollut tullut ollenkaan ja yhteen oli tullut monenlaista palautetta. Tehostetun tuen piirin oli vuosien saatossa siirtynyt enemmän ja enemmän lapsia. Tämä oli saanut osan vanhemmista pelkäämään lapsen leimautumista, mutta osa oli ymmärtänyt tämän olevan lapsen parhaaksi.

Pyysimme heiltä myös vinkkejä ja ajatuksia siitä, mitä meidän tulisi ottaa huomioon, kun loimme mallia Haminaan. Jokaisessa vastauksessa nousi esiin jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen. Tätä jatkumoa pidettiin hyvin tärkeänä. Jatkumoa pidettiin myös vanhempien kannalta erittäin tärkeänä siksi, että tieto siitä, mihin on päästy, siirtyy nivelvaiheissa niin esikouluun kuin peruskouluunkin asti. He nostivat esiin myös jo olemassa olevien lomakkeiden soveltamisen varhaiskasvatuksen puolelle, sekä selkeiden pelisääntöjen luomisen, niin vastuista ja tehtävistä aina kirjaamisiin, lausuntoihin ja tiedonsiirtoihin. Tärkeänä pidettiin myös henkilökunnan kouluttamista mallin jalkautuessa kentälle. Vahvaa esimiesjohtamista ja varhaiserityisopettajan tukea pidettiin myös isossa roolissa mallin jalkauttamisen suhteen varhaiskasvatukseen. Eräs kunta nosti myös esiin tiedottamisen esiopetuksen ja perusopetuksen puolelle, että nyt varhaiskasvatuksessakin olisi käytössä kolmiportainen tuki.

8.2 Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön kysely

Päätimme tehdä kyselyn Haminan kaupungin päiväkotien vastaaville lastentarhanopettajille, varhaiserityisopettajille sekä varhaiskasvatuksen hallinnollisille esimiehille. Lähetimme saatekirjeen (liite 2) ja loimme Webropolin avulla kyselyn (liite 3) kolmiportaisesta tuesta, siihen liittyvistä kokemuksista ja sen suhteen olevista toiveista. Kyselyn lähetimme sähköpostilla 5.5.2016, muistutuksen kyselystä lähetimme 27.5.2016 ja kokonaisuudessaan vastaamisaikaa oli 6.6.2016 asti. Kyselyn lähetimme kahdellekymmenelle Haminan kaupungin

varhaiskasvatuksen ammattilaiselle, vastauksia kyselyymme saimme kuusi kappaletta. Vastaajista kolme oli varhaiserityisopettajia, kaksi vastaavaa lastentarhanopettajaa sekä yksi varhaiskasvatuksen esimies. Varhaiserityisopettajien kiinnostus kyselyymme oli suurin, heistä kaikki kyselyn saaneet vastasivat kyselyyn. Kokonaisuudessaan kyselyyn vastasi 30 % kyselyn saaneista. Kevät oli toki kiireistä aikaa kevätjuhlien ja kesälomajärjestelyjen kanssa, jolloin vastaaminen oli mahdollisesti jäänyt muiden kiireiden jalkoihin. Vastauksia käytimme apuna opinnäytetyömme teoriaosuuden tekemisessä ja perustana kolmiportaisen tuen mallintamisessa Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen.

Kysyimme, mitä vastaajat tietävät kolmiportaisesta tuesta. Kuudesta vastaajasta, neljä koki itsellään olevan valmiiksi paljon tietoa kolmiportaisesta tuesta ja kaksi koki tiedon vähäiseksi. Kukaan vastaajista ei ollut kokenut, että ei tietäisi asiasta mitään. Vastaajille kolmiportainen tuki oli tuttu toiminnan suunnittelusta ja kehittämisestä, erilaisista arkitilanteista, joissa oli mietitty lapselle mahdollisia tukitoimia. Tehostettu tuki oli tuen muodoista sellainen, jota vastaajat tarvitsivat työssään useimmiten vuosittain. Lapsen siirtyessä esikouluun, tehdään pedagoginen arvio niille lapsille, joilla tuen tarvetta on ollut jo päivähoitossa. Aihe oli tuttu vastaajille myös heidän oman työnsä ja koulutuksen kautta sekä esiopetuksessa lastentarhanopettajan työstä. Muuten kolmiportainen tuki oli vastaajille tullut tutuksi opetussuunnitelmatyöstä, suunnitelmien kirjaamisesta, tuen antamisesta ja toteutumisen seurannasta. Kaksi vastaajaa piti kolmiportaisen tuen käyttöönottoa erittäin tärkeänä päivähoitossa, kolme tärkeänä ja yhden mielestä asia ei ollut niin tärkeä. Kukaan vastaajista ei vastannut, että tuenkäyttöön ottaminen päivähoitoon ei olisi ollenkaan tärkeää.

Puolet vastanneista oli kokenut tarvitsevänsä paljon kolmiportaisen tuen mallia, kaksi vastasi tarvinneensa vähän ja yksi vastannut ei ollut kokenut tarvitsevänsä mallia työssään. Kolmiportaisen tuen malli oli kaivattu arjen työhön ja selkeän jatkumon takaamisena varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, jotta käsitteet ja järjestelmä pysyisivät samoina. Tärkeimpinä asioina kolmiportaisen tuen toteutuksen suhteen nousivat esiin sen käytettävyys arjentyökäluna ja moniammatillinen yhteistyö. Näiden lisäksi tärkeinä pidettiin henkilöstöre-

sursseja, perheiden tiedottamista, palveluiden saatavuutta, varhaiserityisopettajan tukea sekä jatkuvuutta siirtymävaiheessa esiopetukseen. Yleisen tuen tasolla tuen järjestäminen oli koettu olevan eniten ryhmien lastentarhanopettajien ja päiväkodin kasvatushenkilöstön vastuulla, kun taas tehostetun ja erityisen tuen tasoilla suurin vastuu koettiin olevan varhaiserityisopettajilla ja ryhmien lastentarhanopettajilla, erityisen tuen tasolla myös erityisohjaaja oli koettu tärkeäksi vastuuhenkilöksi.

Haminassa tarjottavien palveluiden, kuten toimintaterapian ja puheterapian, toimivuus koettiin kohtalaiseksi. Puheterapian tilanne oli koettu Haminassa jo pidempää huonoksi, muutenkin palveluihin toivottiin lisää resursseja, jotta lapset saisivat apua tarpeeksi ajoissa. Palveluihin toivottiin pysyvyyttä ja päättäjiltä sitoutumista palveluiden takaamiseen ja laatuun. Yhteistyö palveluntarjoajien ja kasvatustyötä tekevien välillä koettiin toimivaksi.

Kysyimme myös toiveita siitä, mitä kolmiportaisen tuen tulisi heidän mielestään sisältää. Toiveina oli tuen eri portaiden selkiyttäminen, mitä milläkin portaalla tuki konkreettisesti olisi. Selkeyttä ja neuvoja kaivattiin myös puheeksi ottamiseen, kirjaamiseen sekä vastuiden jakamiseen. Keinoja ottaa lapsen tarpeet huomioon, olla apuna kodin ja hoitavien tahojen yhteistyössä, tietoa ja neuvoja kohdata erilaisia lapsia ja heidän tarpeitaan. Resursseja kaivattiin lisää riittävään ja oikea-aikaiseen tukeen lapsille, kuten myös henkilökunnan koulutuksiin ja jatkuvuuteen. Toivottiin myös, että pääsisi toimimaan mukana moniammatillisen yhteistyön yhtenä osana. Kun teimme opinnäytetyötämme, meidän tuli erityisesti huomioida, yksilöiden erilaiset tuen tarpeet ja miettiä asioita monesta eri näkökulmasta. Meidän tuli myös seurata valtakunnallisia keskusteluja uuden varhaiskasvatussuunnitelman etenemisestä ja ottaa se huomioon opinnäytetyössämme. Meidän tuli myös pyrkiä esittämään asiat selkeästi ja mahdollisimman konkreettisesti.

9 KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli luoda Haminan varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen malli. Kolmiportainen tuki on ollut Haminassa jo käytössä

esi- ja perusopetuksessa. Kolmiportaisen tuen mallintaminen varhaiskasvatukseen Haminaassa on ollut hyvin ajankohtainen, sillä sitä on suunniteltu otettavan käyttöön jo pidemmän aikaan. Ajankohtaisuutta tuki myös elokuussa 2017 tuleva valtakunnallinen uusi varhaiskasvatussuunnitelma, jonka paikallisia asioita käydään läpi kunnissa loppuvuodesta 2016.

9.1 Kolmiportaisen tuen mallin kehittäminen

Opinnäytetyömme sai alkunsa Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen tarpeesta, siellä toivottiin selkeää mallia kolmiportaiseen tukeen ja sen käyttöön varhaiskasvatuksessa. Mietimme ensin, mitä itse tiesimme kolmiportaisesta tuesta, ja miten aloittaisimme urakkamme. Alusta asti ajattelimme käytännön toiveiden, tietojen ja kokemusten olevan iso osa kehittämistyötämme. Käytännön pohjalta tuleen tiedon lisäksi koimme tärkeäksi selvittää itsellemme, mitä kolmiportaisen tuen malliin kuului esi- ja perusopetuksessa Haminaassa, jotta saisimme tulevan mallin palvelemaan mahdollisimman hyvin toiveena olutta jatkumoa varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetuksen piiriin.

Tutustuimme Haminan kaupungin perusopetuksen sekä esiopetuksen opetussuunnitelmiin ja tämän lisäksi tutustuimme uusimman valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman "VASU2017" -luonnokseen. Näistä nostimme esille asioita, jotka olivat mielestämme oleellisia kehittäessämme uutta kolmiportaisen tuen mallia Haminan varhaiskasvatukseen. Edellä mainittuihin suunnitelmiin perehtyminen oli mielestämme tärkeää, jotta jatkuvuus siirtymävaiheiden nivelkohtiin saataisiin mahdollisimman toimiviksi ja että meillä olisi uusin valtakunnallinen tieto siitä, miten varhaiskasvatusta kehitettiin. Yhtenäinen malli varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, helpottaa perheiden ja ammattikasvattajien toimintaa lapsen parhaaksi. Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisevä työ ovat suuressa roolissa puhuttaessa lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisesta.

9.1.1 Haminan perusopetuksen opetussuunnitelma

Haminan oma perusopetuksen opetussuunnitelma on tehty paikallisten tarpeiden ja erityispiirteiden mukaisesti valtakunnallisen perusopetuksen opetus-

suunnitelman pohjalle. Opetussuunnitelman laatimisessa tulee ottaa huomioon sitä koskevat lait ja säädökset, kuten perusopetuslaki ja -asetus, valtakunnalliset asetukset perusopetuksen tavoitteista ja tuntijaosta, Haminan kaupungin koulujen opetussuunnitelmat, Haminan kaupungin lapsipoliittinen ohjelma sekä opetussuunnitelmaan perustuva perusopetuksen vuosittainen suunnitelma. Opettaja suunnittelee oman opetuksensa, vahvistetun opetussuunnitelman mukaisesti. (Hamina 2011, 3.)

Opetus tulee järjestää niin, että kaikki saavat tasapuoliset mahdollisuudet oppia. Opetuksen tulee edistää oppilaan kasvua ja kehitystä, hänen ikäkautensa ja kehityksensä huomioon ottaen. Arvopohjan opetukselle muodostavat ihmis-oikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon ja ympäristön vaaliminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetuksen tulee edistää yksilöllisyyttä ja vastuullisuutta sekä kunnioittaa yksilön vapauksia ja oikeuksia. Opetuksen tulee omien kulttuurimme lisäksi huomioida kulttuurin ja kansan monipuolistuminen maassamme. (Hamina 2011, 4.)

Varhaiskasvatuksen ja eritoten esiopetuksen tarkoituksena ja tavoitteena on antaa lapselle valmiudet siirtyä koulumaailmaan. Ensimmäisen ja toisen luokka-asteen opetuksessa tuleekin huomioida tämä jatkumo rakennettaessa eheää ja johdonmukaista kokonaisuutta sekä siirtymää esiopetuksesta perusopetukseen. Opetussuunnitelmalla ja yksilöllisellä tuella pyritään mahdollistamaan jokaiselle oppilaalle parhaiten sopiva tapa ja mahdollisuus oppimiseen, hänen omien lähtökohtiensa mukaisesti. Opetuksen ja tuen järjestämisessä tulee huomioida yksittäisen oppilaan tarpeet ja vahvuudet, samoin kuin koko ryhmän tarpeet ja edellytykset oppimiseen. Suunnitteluvaiheessa on myös muistettava, että tuen tarve voi olla tilapäistä tai jatkuvaa, vähäistä tai suurta sekä yhden tukimuodon tarpeesta useamman tuen tarpeeseen. Koulu on vastuussa tuen järjestämisestä ja toteuttamisesta. Tuki pyritään ensisijaisesti antamaan omassa koulussa erilaisien järjestelyjen turvin, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä oppilaan siirtymistä toiseen kouluun tai ryhmään. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siirtymävaiheisiin, varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen. Esiopetuksessa ja perusopetuksessa on jo käytössä yhteinen tuen luokittelun malli. Nyt uuden varhaiskasvatus suunnitelman mukaisesti myös varhaiskasvatuksessa on tarkoitus alkaa käyttää samaa kolmiportaisen tuen mallia. (Hamina 2011, 5–6.)

9.1.1.1 Yleinen tuki Haminan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa

Jokaisella oppilaalla on yhtäläinen oikeus saada laadukasta opetusta ja ohjausta sekä tukea tarpeidensa mukaan. Opettajan vastuulla on yhdessä huoltajien, muun henkilöstön ja asiantuntijoiden kanssa huomioida jokaisen oppilaan tarpeet ja lähtökohdat erilaisina oppijoina. Näihin yksilöllisiin tarpeisiin voidaan vastata opetusta eriyttämällä, opettajien yhteistyöllä ja muuttelemalla opetusryhmiä tarkoituksen mukaisemmiksi. Tukiopetus on yleisin koulujen käyttämä yleisen tuen muoto. Tukiopetuksen lisäksi henkilökohtaisen oppimissuunnitelman käyttö, osa-aikainen erityisopetus tai avustaja oppimistilanteissa voi tuoda avun oppilaalle tässä vaiheessa. (Hamina 2011, 11–12.)

Yleisen tuen tarvetta aletaan tutkia, kun huoli oppilaasta on herää. Esille nousseen huolen aiheet kirjataan ylös, samoin annetut tukitoimet. Pedagogisen arvion tekee luokanopettaja tai luokanvalvoja. Tukitoimia voivat olla muun muassa eriyttäminen, ohjaaminen, tukiopetus, opettajien välinen yhteistyö, opetusryhmien muuttaminen, osa-aikainen eriytysopetus, samanaikaisopetus, resurssiopetus, avustajapalvelut, apuvälineet, ohjaus- ja tukipalvelut, oppimissuunnitelma, kodin tarjoama tuki sekä kerhotoiminta. Tuen aloittamisesta ja tuen tarpeesta tapahtuvista muutoksista tulee opettajan ilmoittaa huoltajille. (Hamina 2011, 11–12.)

9.1.1.2 Tehostettu tuki Haminan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa

Tehostettu tuki perustuu pedagogiseen arvioon, jonka pohjalta oppilaalle on tehty henkilökohtainen oppimissuunnitelma, josta määräytyvät tuen eri muodot. Lähtökohtana tehostettuun tukeen on oppilaan tarve säännölliseen tukeen tai useampaan samanaikaiseen tukimuotoon. Tähän tukeen siirrytään, kun huomataan yleinen tuki riittämättömäksi. Tehostetulla tuella varmistetaan oppilaan mahdollisuudet oppia. Tämä tuki suunnitellaan yksilöllisesti vastaamaan oppilaan tarpeita. Tehostettu tuki on pitkäkestoisempaa ja tehokkaampaa, kuin yleinen tuki. Tuen avulla pyritään ehkäisemään ongelmien lisääntyminen, kasautuminen ja suurentuminen. Tukimuotoina voidaan käyttää kaikki perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksellä annettavaa erityisopetusta. Oppiaineiden oppimääriä ei vielä tällä portaalla voida

yksilöllistä, mutta osa-aikaisen erityisopetuksen, yksilöllisen ohjauksen ja sopivien opetusryhmien käytön sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys ja määrä kasvavat. Tehostetun tuen aikana oppilaan oppimista ja kehitystä arvioidaan säännöllisesti. (Hamina 2011, 12–13.)

Jotta tehostettu tuki voidaan aloittaa, on oppilaalle tehtävä pedagoginen arvio. Pedagogisissa arvioissa kuvataan, millainen oppilaan kokonaistilanne on oppimisessa ja koulunkäynnissä, kerrotaan oppilaan saaman yleisen tuen määrä ja laatu sekä sen vaikutukset, oppilaan oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet. Lisäksi oppilaasta tulee tehdä arvio millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta olisi hyvä tukea. Pedagoginen arvio tehdään kirjallisena ja sen laativat opettaja tai opettajat yhdessä, usein mukana on myös muita asiantuntijoita ja oppilaan huoltajat. Huoltajan suostumuksella on myös mahdollista kuntoutumissuunnitelmaa käyttää apuna arvion laatimisessa. Oppilaan siirtyminen tehostettuun tukeen tai vastaavasti sieltä takaisin yleisen tukeen, käsitellään oppilashuoltoryhmässä, oppilaalle annettava tehostettu tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan. (Hamina 2011, 12–13.)

9.1.1.3 Erityinen tuki Haminan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmassa

Oppilas siirtyy erityisen tuen piiriin, jos kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteisiin ei päästä muilla tukimuodoilla. Oppilaalle järjestetään tarvittava tuki koulunkäyntiin ja hän voi käydä opintonsa joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityisen tuen tarvitsevilla oppilaalla on käytössään kaikki perusopetuksen tukimuodot tarpeen mukaisesti. Erityisen tuen päätös tulee tehdä kirjallisesti, pedagogisen selvityksen pohjalta. (Hamina 2011, 13–15.)

Erityisen tuen päätöstä tehtäessä tulee kuulla oppilasta ja tämän huoltajia. On myös tehtävä pedagoginen selvitys, josta ilmenee opettajien antama selvitys opintojen etenemisestä, selvitys annetusta tehostetusta tuesta sekä yhteenvedo oppilaan tilanteesta. Näiden selvitysten sekä niistä laaditun arvion myötä saadaan pedagoginen selvitys. Selvityksessä kuvataan oppilaan kokonaisvaltainen tilanne opinnoissa, hänelle annettu tehostettu tuki vaikutuksineen, hänen valmiudet oppimiseen ja erityistarpeet, arvio siitä, millaisilla tukijärjeste-

lyillä (pedagogiset tukimuodot, oppimisympäristön muokkaaminen, oppilashuolto tai muilla järjestelyillä) oppilasta tulisi tukea, sekä arvio perusteluineen siitä, onko tuen tarvetta useammassa kuin yhdessä oppiaineessa. Tukijärjestelyt voivat koostua avustajien, oppilashuollon, opetus- ja ohjaushenkilöstön palveluista, oppimista tukevista menetelmistä, materiaaleista sekä välineistä. Pedagogisen selvityksen tueksi voidaan vaatia toisinaan myös muita lausuntoja, esimerkiksi psykologilta. (Hamina 2011, 13–15.)

9.1.2 Haminan esiopetuksen opetussuunnitelma

Haminassa on otettu syyskaudella 2016 käyttöön uusi esiopetuksen opetussuunnitelma. Opetussuunnitelmassa on mukana valtakunnalliset linjaukset, mutta myös paikallisesti päätetyt asiat. Kasvun ja oppimisen tuesta on opetussuunnitelmassa määritelty käytettävän kolmiportaista tukea. Kolmiportaisessa tuessa on kolme eri tasoa yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Esiopetuksessa lapsella on oikeus saada riittävää tukea, heti tuen tarpeen tullessa esiin. Lapsi voi saada vain yhdentasoista tukea aina kerrallaan. Tarvittava tuki Haminassa lapselle järjestetään pääsääntöisesti lähiesikoulussa joustavin opetusjärjestelyin. Esiopetuksessa erityistä tukea tarjotaan myös tarvittaessa perusopetuksen pienryhmissä. Tukea suunnitellaan aina niin yksittäisen lapsen omista tarpeista kuin koko opetusryhmän tasolla. (Hamina 2016.)

9.1.2.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu Haminan esiopetuksessa kaikille esiopetuksen piirissä oleville lapsille ja se on osa laadukasta esiopetusta. Yleisessä tuessa on tarkoitus antaa lapsille tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän tuen antaminen ei Haminassa edellytä mitään erityistä päätöstä, lausuntoa tai tutkimuksia. Esiopetussuunnitelmaan kirjataan myös lastentarhanopettajan tekemien havaintojen sekä huoltajien ja edellisestä hoitopaikasta saamien tietojen perusteella yleinen tuki. Koko esikoulun henkilökunta on velvoitettu antamaan tukea, mutta tuen järjestämisestä vastuu on aina lastentarhanopettajalla. Esiopetusryhmissä voidaan hyödyntää varhaiserityisopettajan osaamista jo yleisessä tuessa. (Hamina 2016.)

Yleensä puhuttaessa yleisestä tuesta, tarkoitetaan silloin yksittäisiä ja lyhytaikaisia tukitoimi. Tällaisia tukitoimia voivat olla muun muassa oppimisympäristön muokkaus, eriyttäminen, joustava ryhmittely, lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sopivia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia, aikuisen lisättyä tukea, osa-aikainen erityisopetus, oppilashuollon tuki sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Kun huoli lapsesta herää, otetaan huoli heti puheeksi huoltajien kanssa. Yleisessä tuessa tukitoimet aloitetaan välittömästi ja ihan ensimmäisenä tukitoimena tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä. Tukitoimet tulee suunnitella yhdessä lapsen, huoltajien ja mahdollisesti myös varhaiserityisopettajan kanssa. Yleinen tuki kirjataan aina lapsen esiopetussuunnitelmaan, jossa määritellään myös tukitoimien kesto. Tukitoimien kesto tulee olla aina rajattua ja tukitoimia tulee myös arvioida määräajoin. (Hamina 2016.)

9.1.2.2 Esiopetuksen opetussuunnitelman tehostettu tuki

Mikäli tulee vastaan tilanne, että yleinen tuki ei riitä takaamaan lapselle tarvittavia tukimuotoja, tulee seuraavaksi käyttöön tehostettu tuki. Tehostettu tuki on aina säännöllistä ja siinä voi olla käytössä samanaikaisesti useampia tukitoimia. Lapselle kirjataan tehostetussa tuessa aina henkilökohtainen opintosuunnitelma eli HOPS, johon on kirjattu tehostetun tuen järjestelyt. Tähän henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaan tulee kirjata seuraavat asiat: lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. Esiopetuksen tukitoimista, kaikki muut kuuluvat tehostettuun tukeen, paitsi erityisen tuen päätöksellä annettava erityisopetus. Näihin tehostetun tuen tukitoimiin kuuluvat esimerkiksi kaikki yleisen tuen tukitoimet, pienryhmätoiminta, yksilöllinen ohjaus ja kuntoutus, apuvälineet, aikuisen tuki, tiivis yhteistyö huoltajien kanssa ja yhteistyö lasta tutkivien ja hoitavien tahojen kanssa. (Hamina 2016.)

Kun todetaan, ettei yleinen tuki enää riitä lapselle ja päätetään alkaa siirtyä tehostetun tuen puolelle, laatii esiopetusryhmän lastentarhanopettaja yhdessä muun henkilökunnan kanssa pedagogisen arvion, mutta kuitenkin yhteistyössä myös lapsen ja tämän huoltajien kanssa. Varhaiserityisopettaja on tarvittaessa mukana pedagogista arviota kirjattaessa. Pedagogisessa arvioissa

tulee kuvata: lapsen kokonaistilanne, lapsen saama yleinen tuki, käytetyt tukimuodot ja sen vaikuttavuus, lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet sekä arvio tehostetun tuen tarpeesta perustuen lapsen esiopetussuunnitelmaan. Pedagogisessa arviossa voidaan myös huoltajien luvalla hyödyntää lapsesta aiemmin tehtyjä asiakirjoja. Pedagogisen arvion perusteella käsitellään aina tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja mahdollinen yleiseen tukeen siirtyminen. Tämä käsittely tehdään yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Näitä tahoja ovat muun muassa perheneuvolan psykologi ja sosiaalityöntekijä sekä lapsen terveydenhoitaja. Käsittelyn toteutuksesta vastaa varhaiserityisopettaja ja se tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. (Hamina 2016.)

9.1.2.3 Esiopetuksen opetussuunnitelman erityinen tuki

Erityiseen tukeen siirrytään esiopetuksessa silloin, kun kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteisiin ei muilla tukitoimilla päästä. Tällöin tehostettukaan tuki ei ole riittävää. Erityisestä tuesta voidaan tehdä päätös lapsen kohdalla joko esiopetuksessa tai jo ennen esi- ja perusopetuksen alkamista. Tämän tuen päätös ei tarvitse pedagogista selvitystä, vaan erityisen tuen päätös voidaan tehdä, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että ei voida opetusta muuten antaa. Erityisessä tuessa on käytössä kaikki perusopetuslain mukaiset tukitoimet. Tuki voi sisältää muun muassa kaikki yleisen ja tehostetun tuen tukitoimet, yksilölliset tavoitteet oppimiselle, ohjaukselle ja kuntoutukselle, henkilökohtaisten apuvälineiden käytön, avustajapalvelut, erityisohjaajan tuen ja erityisopetuksen. (Hamina 2016.)

Esiopetuksessa erityisen tuen päätös useimmiten perustuu asiantuntijalausuntoon. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi käy lääkärin tai psykologin tutkimuksissa, jonka jälkeen lapsella todetaan erityisen tuen tarve. Huoltajia tulee asiassa kuulla ja huoltajien suostumuksen jälkeen voidaan opetuspäällikölle lähettää suostumus erityisestä tuesta. Opetuspäällikkö tekee Haminassa päätökset erityiseen tukeen siirtymisestä asiantuntijalausuntojen perusteella esiopetuksen puolella. Erityisessä tuessa pohditaan aina tapauskohtaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen esiopetuksen järjestämisestä. Tällöin esiopetus voi kestää joko yhden tai kaksi vuotta. (Hamina 2016.)

Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan aina henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. HOJKS tulee laatia syksyllä, kun esiopetus alkaa ja sitä pitää päivittää keväällä. Vastuu HOJKS:in laatimisesta on ryhmän lastentarhanopettajalla ja varhaiserityisopettajalla. HOJKS:in laatimiseen otetaan mukaan huoltajat, sekä tarvittaessa myös muita asiantuntijoita. HOJKS:iin tulee kirjata seuraavia asioita, kuten lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen liittyvät tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. (Hamina 2016.)

9.1.3 Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2017 -luonnos

Luodessamme kolmiportaista mallia opinnäytetyössämme otamme huomioon myös uusimman valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman, joka on tällä hetkellä luonnos vaiheessa, mutta tulee voimaan 1.8.2017. VASU2017 on tärkeää ottaa huomioon myös siksi, että siinä on paljon asioita, jotka varhaiskasvatuksen järjestäjät sopivat paikallisesti. Paikallisella tasolla uuden varhaiskasvatussuunnitelman työstäminen alkaa loppuvuodesta 2016.

Otimme VASU2017 -luonnoksesta tarkastelun alle kohdan, jossa käsitellään lapsen kehityksen ja oppimisen tukea. Tässä luvussa määritellään valtakunnalliset linjaukset kasvun ja oppimisen eri tukimuodoista, miten ja milloin niitä annetaan ja kenelle. Tämän tärkeää meidän opinnäytetyömme kannalta, koska kolmiportaisen tuen mallissa, jota luomme Haminan varhaiskasvatukseen, on tarkoituksena vastata näihin kysymyksiin.

VASU2017 -luonnoksessa (2016, 40) lapsen kehityksen ja oppimisen tuessa on maininta siitä, kuinka tuen on hyvä olla varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja siitä aina perusopetukseen asti johdonmukainen kokonaisuus. Tätä lausetta tukee hyvin myös kyselyissämme esiin nousut jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen asti. Toiveena oli, että kolmiportaisen mallin myötä samoista asioista puhuttaisiin samoilla käsitteillä ja lomakkeet olisivat samankaltaisia.

9.1.3.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

VASU2017 -luonnoksessa (2016, 40) kerrotaan, että varhaiskasvatuksen tuen järjestämisen tavoitteena on tunnistaa yksilöllisesti lapsen tuen tarve sekä järjestää asianmukaista tukea silloin, kun tarve ilmenee. Tukea tulee järjestää monialaisessa yhteistyössä tarpeen niin vaatiessa. Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys, tuen tarpeen aikaisessa tunnistamisessa ja tuen käyttöön ottamisessa. Lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia voidaan edistää varhaisella ja oikein fokusoidulla tuella. Samaan aikaan lapsen ongelmien mahdollista syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista voidaan ehkäistä. Tuen tarve ilmenee lapsella yleensä joko fyysisen, motorisen, kognitiivisen, emotionaalisen, sosiaalisen, kielellisen tai muun kehityksen tai oppimisen osa-alueella. Henkilöstön koulutus, työnkuvat ja vastuut huomioon ottaen tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat varhaiskasvatuksen koko henkilöstölle.

Tuen järjestämisen lähtökohtana tulee olla lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, että kehitykseen liittyvät tuen tarpeet. Kehityksessä ja oppimisessa tarvittava tuki tulee rakentua lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta. Tuessa otetaan huomioon niin yhteisölliset kuin oppimisympäristöön liittyvät kokonaisuudet. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huolehtia siitä, että lapsi kokee itsensä hyväksytyksi niin omana itsenään kuin ryhmän jäsenenä. Mahdollisuudet onnistumisen kokemuksiin ovat lapselle tärkeitä myönteisen minä-kuvan rakentumisessa. Tähän lopputulokseen voidaan päästä muun muassa lasta kannustamalla ja ohjaamalla. Tämän muistaminen ja toteuttaminen ovat hyvin tärkeä osa työtä varhaiskasvatuksessa. Yhteistyö lapsen huoltajien ja moniammatillisen työyhteisön kanssa on todella tärkeää niin lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa kuin toteuttamisessa. (VASU2017 2016, 40.)

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa lapsen saama tuki tulee kirjata lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tähän suunnitelmaan laitetaan ylös myös lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut, työnjako ja toimenpiteet sekä niiden toteuttaminen ja arviointi. Tarkoituksena on järjestää lapsen kehityksen ja oppimisen tuki osana päivittäistä toimintaa varhaiskasvatuksessa. Ensisijaisesti erilaisin järjestelyin lapsi saa tuen omassa päiväkotii-

tai perhepäivähoitoryhmässä. Mikäli lapsen etu niin vaatii, voi lapsi saada tukea myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä. (VASU2017 2016, 40.) Tämä ei kuitenkaan ole aina mahdollista kaikille varhaiskasvatusta järjestäville tahoille, jolloin tukea voi saada vain päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Mikäli lapsi on ollut esimerkiksi kotona huoltajan kanssa, niin huoltajan kanssa voidaan sopia myös siitä, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen, jotta lapsi saa tukea kehitykseensä ja oppimiseensa (VASU2017 2016, 41.).

9.1.3.2 Yhteistyö lapsen, huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

VASU2017 -luonnoksessa (2016, 41) linjataan myös yhteistyöstä, jota tehdään niin lapsen ja hänen huoltajien kanssa kuin myös muiden asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on se, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista hoitoa, kasvatusta ja opetusta, ja tämä kaikki toteutetaan yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajan kanssa. Erityisesti silloin, kun lapsella on tuen tarpeita, yhteistyö huoltajan kanssa kasvaa merkittävästi. On tärkeää, että tuen tarpeen periaatteista ja tuen saamisen mahdollisuuksista kerrotaan kaikille huoltajille, sillä aina sovitaan huoltajien kanssa lapselle annettavasta tuesta sekä yhdessä suunnitellaan tuen toteuttamisen muotoja. Myös lapset osallistuvat tähän yhteistyöhön ikätasonsa ja kehitysvaiheensa huomioon ottaen sopivalla tavalla. Heti, kun henkilöstöllä herää joko huoli lapsen hyvinvoinnista tai lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia, on oltava yhteydessä huoltajaan. Huoltajalle tulee antaa tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saamisesta ja tietojen luovuttamisesta sekä salassapidosta.

Jotta lapsen tuen tavoitteiden saavuttaminen olisi mahdollista, edellyttää se kaikkien osapuolten saumatonta yhteistyötä. On myös tärkeää, ottaa huomioon lapsen näkökulma tukea annettaessa. Vaikka huoltajat eivät sitoutuisi yhteistyöhön lapselle annettavan tuesta, on varhaiskasvatuksen henkilöstö velvollinen antamaan tukea kehitykseen ja oppimiseen lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa, mikäli se on lapsen edun mukaista. Huoltajien suostumusta ei tarvita, jotta tukea voidaan lapselle varhaiskasvatuksessa antaa. Lapsen edun ensisijaisuus ohjaa aina monialaista yhteistyötä. On kuitenkin hyvä sopia yhteiskäytännöt ja periaatteet eri sosiaalitoimen palveluiden edustajien kanssa

niitä tilanteita varten, joissa keskustellaan ja neuvotellaan lapsen asioista tai tilanne vaatii viranomaisen puuttumista. Monialaiseen yhteistyöhön vaaditaan ensisijaisesti huoltajan suostumus ja tietojen antamista ja salassapitoa koskevia säädöksiä tulee noudattaa. Lapsen, joka on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, huoltajien kanssa keskustellaan siitä, kuinka lapsi ohjautuu paikallisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Huoltajien kanssa tulee myös keskustella siitä, mitkä ovat pidennetyn oppivelvollisuuden järjestämisen vaihtoehdot ja miten käytännössä järjestetään pidennetty oppivelvollisuus. (VASU2017 2016, 41.)

9.1.3.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille luo hyvän perustan varhaiskasvatukseen osallistuminen. Varhaiskasvatuksessa pystytään pedagogisesti ehkäisemään ennalta vaikeuksia erilaisilla järjestelyillä ja työtavoilla. Tällaisiin järjestelyihin ja työskentelytapoihin kuuluvat esimerkiksi suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, oppimisympäristön muokkaaminen ja ryhmien joustava muuntelu. Selkeän päiväjärjestyksen sekä päivittäisten toimintojen on nähty tukevan kaikkia lapsia. Perustan varhaiskasvatukselle luovat lapsen ja tämän kehityksen tunteminen ja tukeminen sekä henkilökunnan vahva osaaminen. (VASU2017 2016, 42.)

Lapsien tuen tarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia, toisilla voi olla tuen tarve hyvinkin lyhytaikaista ja vähäistä, kun taas toinen saattaa tarvita tukea kaikissa päivittäisissä toiminnoissa. Tällöin, kun lapsen tuen tarve on vähäistä, voi lapsen tukemiseen riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestely. Näihin tilanteisiin täytyy kuitenkin tarttua mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Silloin, kun lapsi tarvitsee pitkäjänteisempää, tavoitteellisempaa ja suunnitelmallisempaa tukea, on tuki useimmiten vahvaa ja säännöllistä tukea, useiden eri tuen muotojen toisiaan täydentävinä. (VASU2017 2016, 42.)

Tukea voidaan siis antaa varhaiskasvatuksessa lapselle hyvinkin erilaisin keinoin. Työtapoja ja oppimisympäristöjä muokataan varhaiskasvatuksessa yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaan. Sisällöltään tuki voi olla pedagogisia, rakenteellisia tai hyvinvointia tukevia järjestelyjä. Toisissa tilanteissa voidaan

tarvita useampaan kuin yhteen osa-alueeseen erilaisia järjestelyjä. Kun puhutaan pedagogisista järjestelyistä, niin silloin voidaan tarkoittaa esimerkiksi erityislastentarhanopettajan konsultointia, tulkitsemis- ja avustamispalveluita tai erityisten apuvälineiden käyttöä. Myös viittomien ja kuvien käyttö sekä muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen voivat kuulua lapsen tukemiseen pedagogisesti. Lapsimäärän pienentäminen ryhmässä ja henkilöstön mitoitus ovat esimerkkejä rakenteellisista järjestelyistä. Kun pyydetään ohjausta tai konsultaatiota sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoilta, niin silloin puhutaan hyvinvointia tukevista järjestelyistä varhaiskasvatuksessa. (VASU2017 2016, 42.)

Terveydenhuollon tutkimuksissa yleensä todetaan tuen tarpeet, jotka johtuvat joko lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai tunne-elämän häiriöistä. Näissä tilanteissa lapsi tarvitsee useimmiten kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Henkilöstöltä vaaditaan laajaa osaamista niin erityispedagogiikassa kuin sairaanhoidollisella puolella, silloin, kun kyse on lapsista, jotka tarvitsevat hoitoa, opetusta ja tukea melkein kaikkiin päivittäisiin toimintoihin. Tällöin täytyy ottaa huomioon erilaiset järjestelyt, lapsen apuvälineet, toiminnallista eriyttämistä ja antaa aikaa lapselle perustaitojen opetteluun. Monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa on suuressa roolissa tämän kaltaisissa tilanteissa. (VASU2017 2016, 42.)

Jatkuva havainnointi, dokumentointi ja arviointi lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja riittävydestä ovat edellytyksenä sille, että lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia voidaan tukea. Tarkastellessa käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä arvioidaan, voidaanko näitä asioita muuttamalla tehdä lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arviointoon ja siihen pohjautuvassa suunnittelussa tulee olla riittävän monialainen asiantuntemus. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä näihin liittyvät vastuut sekä työnjako. Varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä muun henkilöstön ja huoltajien kanssa laatimisesta vastaa yleensä lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopetta. Kun lapsi siirtyy esiopetukseen, arvioidaan lapsen tuen tarve uudelleen. (VASU2017 2016, 42–43.)

9.1.3.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata lapsen saama tuki, tukitoimet ja tukitoimien toteuttaminen sekä vaikutukset. Suunnitelma tarkastetaan ja tuen toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa. Useammin tulee tarkistaa silloin, jos lapsen tarpeissa tapahtuu muutoksia tai tarpeet muutoin sitä edellyttävät. Myös tuen tarpeiden ja toimenpiteiden päätyminen tulee mainita varhaiskasvatussuunnitelmassa. (VASU2017 2016, 43.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kuvata seuraavia asioita silloin, kun lapsi saa tukea kehitykseensä ja oppimiseensa. Pedagogisista ja rakenteellisista ratkaisuksista tulee kirjata oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut, henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät asiat, lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö lapsen opetuksessa ja ohjauksessa sekä tulkitsemis- ja avustamispalvelut ja apuvälineiden käyttö. Tuen edellyttämästä yhteistyöstä ja palveluista tulee kirjata yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa, lapsen tuen toteutumisen vastuut, erityisasiantuntijoiden (kuten erityislastentarhanopettajan) palveluiden käyttö, sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio sekä mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut. Tuen seurannasta ja arvioinnista varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikutusten arviointi ja arviointiajankohdat sekä suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt. (VASU2017 2016, 43.)

9.1.3.5 Paikallisesti päätettävät asiat

VASU2017 luonnokseen (2016, 43–44) oli jätetty vielä paikallisesti sovittavia asioita jonkun verran. Varhaiskasvatussuunnitelman paikallisessa versiossa on tarkoituksena mahdollisimman konkreettisesti kuvata järjestämisen käytäntöjä. Tässä paikallisessa suunnitelmassa tulee kuvata ennaltaehkäisevää työtä sekä varhaisen havaitsemisen ja tukemisen toimintamalleja. Suunnitelmassa tulee kuvata myös lapsen kehityksen ja oppimisen tuen käytännön järjestämistä sekä toimintatapoja, kuinka lapselle annettava tuki aloitetaan, toteutetaan ja arvioidaan. Keskeiset periaatteet kehityksen ja oppimisen tuen

kysymyksissä tulee olla suunnitelmassa. Lasten ja huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön kuuluvat käytännöt kuvataan suunnitelmassa. Myös käytännöt, jotka liittyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelma on laaja, mutta siihen kuuluvat vielä eri toimijoiden kesken olevat vastuut, työnjako ja yhteistyö, jotka liittyvät tuen järjestämiseen ja tuen vaikutusten seurantaan sekä arviointiin. Paikallisesti sovitaan myös käytännöistä siirtymätilanteissa ja tiedonsiirrosta, niin varhaiskasvatuksen sisällä kuin esi-kouluun siirryttäessä. Pidentetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdot, jää myös paikallisesti sovittaviksi, sekä se, kuinka pidentetty oppivelvollisuus käytännössä järjestetään. Varhaiskasvatussuunnitelman paikallisissa verisoissa tulee myös määritellä tulkitsemis- ja avustajapalveluihin ja apuvälineisiin liittyvät toimintatavat ja käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

9.2 Mallin luominen

Mallin luomisessa otimme huomioon niin muihin kuntiin tehtyjen kyselyiden tulokset, kuin Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle tehdyn kyselyn tulokset. Näiden molempien kyselyiden tulosten perusteella yksi tärkeimmistä asioista, jota meidän tuli kolmiportaisen tuen mallissa huomioida, oli sen jatkuvuus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen asti. Tämä meidän piti pitää mielessämme kirkaasti, kun mallia loimme. Toinen tärkeä asia on se, että mallin tulisi olla selkeä ja konkreettinen. Tämä helpottaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä siinä, kun he ottavat mallin työvälineekseen. Mallin selkeys ja konkreettisuus helpottavat myös huoltajille ja perheille mallista kertomista.

Lähdimme luomaan mallia niin, että tarkastelimme ensin Haminan kaupungin tämän hetkisiä perusopetuksen ja esiopetuksen kolmiportaisen tuen malleja, jotka ovat käytössä. Teimme tämän siksi, että jatkumo on noussut suureen merkitykseen niin kyselyissä muihin kuntiin kuin Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön kyselyssä. Tätä jatkumoa korostettiin myös valtakunnallisessa uuden varhaiskasvatussuunnitelman luonnoksessa. Seuraavaksi tarkastelimme, mitä niistä voisi suoraan hyödyntää varhaiskasvatuksen malliin ja mitä joudutaan hieman muokkailemaan, jotta ne käyvät varhaiskasvatuk-

seen. Toimme myös uuden varhaiskasvatussuunnitelman luonnoksen ajatuksia ja paikallisesti päätettäviä asioita esille mallissamme. Tämän jälkeen aloimme nitoa eri tuen muotoja yhteen. Kun olimme tehneet raakaversioiden kolmiportaisen tuen mallista, lähetimme sen luettavaksi Haminan kaupungin varhaiserityisopettajalle, joka oli meidän ohjaajamme Haminan kaupungin puolesta. Varhaiserityisopettaja luki työmme ja laittoimme meille vinkkejä ja ehdotuksia, kuinka työtämme tulisi hänen mielestään vielä kehittää. Tässä välissä käytimme työn myös ohjaavan opettajamme luona, jotta pääsisimme työsämme eteenpäin. Saimme myös opettajalta ohjeita ja vinkkejä siitä, kuinka työtämme tulisi jatkaa. Teimme työtä käskettyä ja muokkasimme mallia heidän ohjeidensa ja vinkkiensä mukaan.

Mallin luomisessa noudatettiin aika pitkälti Haminan esiopetuksen opetussuunnitelman linjauksia kolmiportaisesta tuesta, esimerkiksi sen suhteen, kenen vastuulla tuen antaminen on. Saimme otettua jonkun verran asioita mukaan suoraan esiopetuksen kolmiportaisesta tuesta, mutta joissakin asioissa täytyi olla erityisen tarkka, jotta juuri varhaiskasvatuksen ja päivähoidon lähtökohdat oli huomioitu. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että suositellaan erityisessä tuessa lapselle omaa henkilökohtaista avustajaa tai erityisohjaajaa. Varhaiskasvatuksen lähtökohdat on otettu huomioon myös siinä, kun esikoulussa erityisen tuen päätöksen tekee viime kädessä opetuspäällikkö, niin meidän mallissamme varhaiskasvatuksen päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Halusimme varmistaa kolmiportaisen tuen jatkumon päivähoitosta esiopetukseen, joten olemme tämän vuoksi pitäneet esiopetuksen opetussuunnitelmaa mallinna suuremmissa linjauksissa omalle mallillemme.

10 VALMIS KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI

Jokainen lapsi on oikeutettu suunnitelmalliseen ja kehitystä tukevaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää ottaa huomioon lasten tarpeet yksilöllisesti. Lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tulee tukea oikea-aikaisesti sopivilla tukitoimenpiteillä ja tuen muodolla. Ennaltaehkäisevä työ on tärkeässä roolissa, jotta ongelmat ja haasteet eivät pääse kasvamaan ja moninaistumaan. Tässä esittelemme kolmiportaisen tuen mallin Haminan varhais-

kasvatukseen, jota luodessa on noudatettu edellä mainittuja asioita. Kolmiportaisesta tuesta teimme selkeät mallit niin henkilökunnalle työkaluksi (liite 4) kuin asiakasperheiden käyttöön (liite 5).

10.1 Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen tuen porras kolmiportaisessa tuessa. Yleistä tukea annetaan aina silloin, kun varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä herää huoli lapsen kasvusta, kehityksestä tai oppimisesta. Yleisen tuen tukimuodot ovat yleensä yksittäisiä tukitoimia, esimerkiksi varhaiskasvatuksen ympäristön muokkaaminen tai toimintatapojen uudelleen järjestäminen. Konkreettisesti tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että päivähoitossa pohditaan, esimerkiksi päiväjärjestyksen toimivuutta tai istumajärjestystä ruokailussa ja toiminnassa.

Yleisen tuen tarkoituksena on vastata mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen tuen tarpeeseen. Tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista. Yleistä tukea tulee alkaa antaa heti tuen tarpeen ilmetessä. Yleisen tuen aloittaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleisestä tuesta vastaa ryhmän lastentarhanopettaja, yhdessä lapsen huoltajien ja varhaiserityisopettajan kanssa. Tiivis yhteistyö näiden tahojen välillä on tärkeää ja lapsen edun mukaista. Yleisessä tuessa, tuen tarpeen arviointi, on niin ryhmän lastentarhanopettajan kuin muunkin kasvattajahenkilöstön tehtävä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tuen tarpeet, toimenpiteet ja menetelmät, vastuut, yhteistyötahot sekä arviointi. Arviointi tulee suorittaa vähintään kerran toimintakaudessa (syksyllä ja keväällä) ja tarpeen vaatiessa myös useammin.

10.2 Tehostettu tuki

Tehostettuun tukeen siirrytään siinä vaiheessa, kun yleinen tuki ei enää riitä vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin. Tämä tuki on säännöllisempää ja moninaisempaa kuin yleinen tuki. Tehostettua tukea annetaan niin kauan, kuin lapsi sitä tarvitsee. Tuen on tarkoitus olla vahvempaa, pitkäjänteisempää ja suunnitelmallisempaa, kuin yleinen tuki. Lapsi myös yleensä tarvitsee tässä vaiheessa useampia tukimuotoja kuin yleisessä tuessa. Tehostetun tuen koh-

dalla moniammatillinen yhteistyö korostuu. Vaikka tehostettua tukea annetaankin pääsääntöisesti päivähoitossa, hänen omassa ryhmässä, varhaiserityisopettajan kanssa tehtävä yhteistyö, ohjaus ja tuki, ovat tärkeässä roolissa.

Kun päätetään siirtyä lapsen kohdalla tehostettuun tukeen, kirjataan tuen muodot lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaa kirjataan tuen tarve, tuen muodot, toimenpiteet ja menetelmät, yhteistyötahot ja vastuut. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tulee arvioida vähintään kerran toimintakaudessa, syksyllä ja keväällä, mutta tarvittaessa useammin, jos tuen tarve muuttuu. Varhaiskasvatussuunnitelman kirjaa ryhmä lastentarhanopettaja, yhteistyössä huoltajien, varhaiserityisopettajan ja muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman rinnalle tehostetussa tuessa tulee pedagoginen arvio. Johon kirjataan tuen tarve ja toimenpiteet tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin. Pedagogista arvioita tehdessä on tärkeää, että mukana on moniammatillinen työryhmä ja arvioita tehdessä mukana ovat myös lapsen huoltajat. Tehostetussa tuessa tärkeäksi nousee eri tahojen välinen yhteistyö. Jotta tuki olisi parhaimmillaan ja lapsen edun mukainen, tulee kaikkien tahojen sitoutua yhteistyöhön ja lapsen tukemiseen.

10.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan lapselle siinä vaiheessa, kun mikään muu tukimuoto ei riitä takaamaan lapselle tarpeellista tukea kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Erityiseen tukeen siirtyminen vaatii aina moniammatillisen työryhmän sekä jonkun asiantuntijan lausunnon, esimerkiksi perheneuvolan psykologin tai lääkärin lausunnon. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä vasta lausunnon jälkeen ja se tulee tehdä yhteistyössä moniammatillisen työryhmän ja lapsen huoltajien kanssa. Lapsen edellytykset saavuttaa tavoitteita voivat olla jokin sairauden, vamman tai muun syyn aiheuttamia, tämän vuoksi lapsi kuuluu erityisen tuen piiriin. Erityisen tuen tarkoituksena on olla kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista.

Varhaiskasvatuksessa erityistä tukea annetaan pääsääntöisesti lapsen omassa päivähoitoryhmässä tai mahdollisuuksien mukaan erityisryhmässä.

Erityistä tukea saavalla lapselle tulee olla päivähoitossa oma henkilökohtainen avustaja tai erityisohjaaja, joka pystyy auttamaan ja tukemaan lasta päivähoiton eri toiminnoissa. Päivähoitossa erityisestä tuesta vastaa siis lapsen oma avustaja tai ohjaaja yhdessä ryhmän lastentarhanopettajan ja muun kasvatushenkilöstön kanssa.

Erityisessä tuessa varhaiskasvatuksessa kirjataan lapsen tuen tarpeet, tavoitteet, toimenpiteet ja menetelmät, yhteistyötahot ja vastuut sekä arviointi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelman kirjaa lapsen oma avustaja tai ohjaaja yhdessä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa. Erityistä tukea saavasta lapsesta tehdään myös pedagoginen arvio ja tarvittaessa myös esimerkiksi kuntoutussuunnitelma. Pedagogisen arvion kirjaamisesta vastaa varhaiserityisopettaja. Arviointia suoritetaan vähintään kerran toimintakaudessa, syksyllä ja keväällä, mutta tarpeen vaatiessa myös useammin.

11 POHDINTA

Opinnäytetyössämme loimme Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen mallin. Mallissa keskitytään kolmiportaiseen tukeen päivähoiton, perhepäivähoidon ja ryhmäperhepäivähoidon puolelle, koska kolmiportainen tuki on jo ollut käytössä esi- ja perusopetuksessa. Toiminnallisessa keittämistyössämme suuri painoarvo oli kyselyissä, jotka teimme kehittämistyön pohjaksi. Ensimmäisen kyselyn teimme kuntiin, joissa kolmiportainen tuki on jo ollut varhaiskasvatuksen käytössä. Toisen kyselyn teimme osalle Haminan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä. Näillä kyselyillä kartoitimme muiden kuntien kokemuksia kolmiportaisesta tuesta varhaiskasvatuksessa sekä Haminan kaupungin varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten toiveita ja ajatuksia kolmiportaisesta tuesta. Opinnäytetyömme konkreettisenä tuotoksena teimme mallit kolmiportaisesta tuesta varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja asiakasperheiden käyttöön.

Työhömmme saimme tilauksen Haminan kaupungin varhaiskasvatuksesta. Innostuimme mahdollisuudesta luoda jotakin uutta, joka tulee toimimaan arjen työkaluna varhaiskasvatuksessa. Helmikuussa 2016 teimme sopimuksen

opinnäytetyön teosta ja saimme tutkimusluvan Haminan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Maaliskuussa laitoimme eteenpäin ensimmäiset kyselyt, ensin lähestyimme näitä kuntia, joissa kolmiportainen tuki oli jo ollut varhaiskasvatuksen käytössä. Vastausaikaa oli reilu kuukausi tässä kyselyssä. Yllätykseksemme saimme vastauksia useammalta eri kunnalta. Toisen kyselyn lähetimme Haminan varhaiskasvatuksen henkilöstöstä päiväkotien vastaaville lastentarhanopettajille, varhaiserityisopettajille sekä varhaiskasvatuksen esimiehille toukokuun alussa ja vastaamisaikaa oli tässäkin kyselyssä kuukausi. Tässä kyselyssä harmiksemme vastaajamäärä oli pieni, kun vertaa, kuinka monelle kysely lähetettiin muistutuksen kanssa. Totesimme kyllä, että toukokuu ei ollut hyvä kuukausi tällaisen kyselyn lähettämiseen, sillä useissa päiväkodeissa toukokuu on kiireellistä aikaa erilaisten kevättapahtumien vuoksi sekä työntekijöiden kesälomien suunnittelun vuoksi. Näin jälkikäteen ajateltuna, olisi ollut viisaampaa lähettää tämä toinenkin kysely aiemmin keväällä. Teoria aineistoa kasasimme hiljalleen koko prosessin ajan. Uuden mallin luominen oli paitsi mielenkiintoista, niin myös haastavaa. Yhtenä suurimpana haasteenamme oli se, kuinka saamme luotua mallista sellaisen, että se on selkeä ja mahdollisimman käytännöllinen. Työmme päämäärä ja se, millaisen siitä halusimme, pysyi koko prosessin ajan hyvin muuttumattomana. Meillä oli hyvin selkeä kuva siitä, mitä halusimme tehdä, mutta toteutus oli välillä haastavaa.

Kesäkuussa aloitimme kyselyjen tulosten läpi käymisen ja saimme niistä paljon eteenpäin vievää tietoa työtämme varten. Olimme koko prosessin ajan yhteydessä opinnäytetyön tilaajaan ja ohjaavaan opettajaamme. Saimme heiltä arvokasta apua työmme solmukohdissa. Mielestämme opinnäytetyömme prosessi on edennyt koko ajan hyvin eteenpäin, toki välillä on haasteita matkassa, niistä on kuitenkin päästy yli ja opittu. Prosessina opinnäytetyön tekeminen on ollut aikaa vievää ja opettavaista. Teoriatietoa on kerätty, prosessin alusta asti, kasaan mahdollisimman paljon ja erilaisista lähteistä. Kokonaisuutena opinnäytetyön tekeminen on ollut opettavainen kokemus. Tutkimme työsämme varhaiskasvatussuunnitelmia ja opetussuunnitelmia saadaksemme paremman selvyuden, mitä kaikkea meidän tulee huomioida mallia kehittäessämme. Kokonaisuutena kolmiportainen tuki on tukimuotona, erityisesti päivähoidon puolella, vielä varsin uusi, joten tiedon kerääminen aiheesta oli melko haastavaa. Suureen osaan nousivatkin kunnat, joissa kolmiportainen tuki on jo

käytössä myös varhaiskasvatuksessa, sekä varhaiskasvatussuunnitelmat ja opetussuunnitelmat.

Jokaisella lapsella on oikeus riittävään ja hänelle sopivaan tukeen varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Työssämme selvitimme, mitä kolmiportainen tuki Haminan esi- ja perusopetuksessa jo pitää sisällään, jotta jatkumon luominen varhaiskasvatuksesta aina perusopetukseen olisi mahdollista. Muilta kunnilta, joissa kolmiportainen tuki on jo ollut varhaiskasvatuksessa, saimme käytännökokemuksia siitä, mitä kannattaa mallissamme erityisesti huomioida. Työmme aihe on myös ajankohtainen, sillä vuonna 2016 on tehty luonnos uudesta valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta. Tämän valtakunnallisen suunnitelman pohjalta kaupungit ja kunnat uudistavat omat varhaiskasvatussuunnitelmansa. Nämä uudet varhaiskasvatussuunnitelmat astuvat voimaan 1.8.2017. Uudistuneen varhaiskasvatussuunnitelman myötä Haminan varhaiskasvatuksessa otetaan käyttöön mahdollisesti luomamme kolmiportainen tuki. Tämän varhaiskasvatussuunnitelman uudistamisen vuoksi myös meidän opinnäytetyössämme uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman luonnos on ollut isossa roolissa opinnäytetyömme teoriaosuudessa. Pidimme tärkeänä, että luomamme kolmiportaisen tuen mallissa on samoja linjauksia tuesta, kuin valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman luonnoksessa.

Luomamme kolmiportaisen tuen malli tarkoittaa Haminan varhaiskasvatuksen tukimuotoihin jatkumoa aina päivähoidosta esiopetukseen ja perusopetukseen saakka. Tämä on ollut meistä tärkeää, erityisesti, kun otetaan perheet ja lasten huoltajat. Samannimiset tukimuotojen portaat säilyvät aina päivähoidosta peruskouluun, käsitteet ja kaavakkeet pysyvät käytännössä melko samanlaisina. Olemme myös ottaneet henkilökunnan huomioon jatkumosta puhuttaessa, kun ollaan siirtymävaiheissa, esimerkiksi päivähoidosta esiopetukseen, on tiedonsiirtäminen helpompaa, kun puhutaan samoista asioista samoilla käsitteillä. Koemme myös, että meidän luomamme malli on yksinkertaisempi ja yksiselitteisempi, kuin se, mikä Haminan varhaiskasvatuksessa on ollut käytössä. Aikaisemmin selkeitä eriasteisia tukimuotoja ei varhaiskasvatuksen puolella ole ollut. Mikäli lapsi on tarvinnut tukea päivähoidossa, on puhuttu kertoimista, mutta selkeät eri tukimuotojen asteet ovat puuttuneet. Paljon tu-

kea tarvinneelle lapselle on tehty kuntoutussuunnitelmia tai pedagogisia arvioita. Meidän mallissamme on selkeästi määritelty, milloin ja missä vaiheessa, milläkin tuen portaalla ollaan ja kuka siitä vastaa. Mallissamme on myös selkeästi määritelty, milloin on mahdollista siirtyä seuraavalle portaalle ja mitä siihen vaaditaan. Uskomme tämän helpottavan tulevaisuudessa niin henkilöstön työskentelyä, kuin perheiden tuen vastaanottamista.

Valmis opinnäytetyömme, ja sen kautta kehittyneet kolmiportaisen tuen mallit, menevät Haminan varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja asiakasperheiden käyttöön. Mallin tarkoituksena on helpottaa kolmiportaisen tuen käyttöönottoa varhaiskasvatuksessa ja erityisesti päivähoidossa. Yhtenäinen termistö ja palvelukokonaisuus helpottavat asiakasperheitä siirtymätilanteiden nivelkohdissa. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja aikanaan perusopetukseen, on malli jo tuttu perheille ja lapsille itselleen.

Omasta mielestämme saavutimme työssämme sen, mitä lähdimme selvittämään. Tutkimus kysymyksemme pysyivät asiasisällöltään samoina koko prosessin ajan, samoin omat tavoitteemme ja kentältä tulleet toiveet kolmiportaisesta tuesta kulkivat käsi kädessä koko opinnäytetyön työstämisen ajan. Osa asioista loksautti paikoilleen helpommin ja osan kanssa sai tehdä töitä enemmän. Toivommekin, että mallistamme on iloa tilaajalle ja että se oikeasti toimii varhaiskasvatuksen henkilöstön arjen työkaluna. Toivomme myös, että asiakasperheille on hyötyä siitä, että viimeinkin saamme myös Haminaan jatku-
moa varhaiskasvatuksesta aina esiopetukseen ja perusopetukseen saakka, kun tulevaisuudessa on yhtäläiset lomakkeet ja käsitteet tuenmuodoista puhuttaessa. Itse olemme tyytyväisiä siihen mitä olemme saavuttaneet ja, että työmme vastaa mielestämme hyvin sitä, mitä meiltä tilattiin. Toivottavasti opinnäytetyömme tilaajakin on tyytyväinen.

LÄHTEET

- Alila, K. & Kinos, J. 2014. Katsaus varhaiskasvatuksen historiaan. Teoksessa Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. s. 8. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr12.pdf?lang=fi> [viitattu 29.12.2016].
- Aluehallintovirasto. 2016. Varhaiskasvatus. Päivitetty: 16.3.2016. Saatavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/varhaiskasvatus> [viitattu 29.12.2016].
- Hamina. 2011. Haminan kaupungin esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelma. Haminan kaupungin internetsivut. Saatavissa: www.hamina.fi/folders/Files/koulut/OPS_2011.pdf [viitattu 27.9.2016].
- Hamina. 2016. Haminan esiopetuksen opetussuunnitelma 2016. Haminan kaupungin internetsivut. Saatavissa: <https://sites.google.com/a/koulut.hamina.fi/haminan-esiopetuksen-opetussuunnitelma/5-lapsen-kasvun-ja-oppimisen-tuki/5-7-paikalliset-ratkaisut-ja-toimintatavat> [viitattu 15.11.2016].
- Heinämäki, L. 2006. Varhaista tukea lapselle - Työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Hujala, E. & Turja, L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. painos. Juva: PS-kustannus.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kallio. Tiedoksi varhaiserityiskasvatuksesta. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion internetsivut. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kallio/embeds/kalliowwwstructure/15146_27256-Esite_varhaiserityiskasvatuksesta.pdf [viitattu 26.9.2016].
- Kokemäki. 2015. Tukevalla polulla Kasvun ja oppimisen tuki Kokemäen varhaiskasvatuksessa. Saatavissa: <http://kokemaki-fi-bin.aldone.fi/@Bin/18393572f0b235f1802ea463a9e4f349/1483718773/application/pdf/553474/Varhaiserityiskasvatus%20Kokem%C3%A4ell%C3%A4%20%288%201%2015%29> [viitattu 6.1.2017].
- Kuoppala, R. 2014. Kolmiportaisen tuen kuntamalleja varhaiskasvatuksessa – monitapaustutkimus. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44832/URN:NBN:fi:juu-201412093457.pdf?sequence=1> [viitattu 29.12.2016].
- Kurikka. Kolmiportainen tuki. Saatavissa: <http://www.kurikka.fi/?lang=fi&id=3357> [viitattu 24.11.2016].
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Siven, T. & Välimäki, P. 2010. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. 10. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Lukimat. Kolmiportaisen tuen malli. Lukimatin internetsivut. Saatavissa: <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli> [viitattu 26.9.2016].
- Mahonen, S. 2016. Varhaiskasvatuslaki. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

OAJ. Kolmiportainen tuki. Opetusalan ammattijärjestön internetsivut. Saatavissa: <http://www.oaj.fi/cs/oaj/kolmiportainen%20tuki3> [viitattu 27.9.2016].

Pihlaja, P., Rantanen, M.-L. & Sonne, V. 2010. Varhaiserityiskasvatuksen haasteita ja vahvuuksia. Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja. Saatavissa: <https://whm14.louhi.net/~vasso/images/vasso/etu-sivu/Vekki.pdf> [viitattu 25.9.2016].

Pihlaja, P. & Kontu, E. 2006. Arjen moninaisuutta: erityisryhmät päiväko-deissa. Raportteja 14/2006. Helsinki: Stakes.

Pollari, K. 2010. Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Teoksessa erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi - lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. Toim. Hujala, A. Saatavissa: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/erityistuki_lapsi.pdf [viitattu 6.1.2017].

Ritmala, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2010. Lapsen aika. 12.–13. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäyte-työhön, opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turku.

Särkkä, S. 2012. Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83588/gradu05924.pdf?sequence=1> [31.12.2016].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökul-mia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3 painos. Tam-pere: Tampere University Press.

Varhaiserityiskasvatus. Haminan kaupungin internetsivut. Saatavissa: <http://hamina.fi/fi/Asukkaat/Lapset%20ja%20perheet/Varhaiserityiskasvatus/> [viitattu 25.9.2016].

Varhaiskasvatus ja tukimuodot. Haminan kaupungin internetsivut. Saatavissa: <http://hamina.fi/fi/Asukkaat/Lapset%20ja%20perheet/> [viitattu 28.9.2016].

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.

VASU2017. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 -luonnos. Opetushallituksen internetsivut. Päivitetty 15.8.2016. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/177856_Varhaiskasvatussuunnitelman_perus-teet_2016_LUONNOS.pdf [viitattu 10.10.2016].

Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere: Juvenes Print.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4 painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

SAATEKIRJE KUNTIIN, JOISSA KOMIORTAINEN TUKI ON VARHAISKASVATUKSESSA KÄYTÖSSÄ

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen. Aiheenamme on ”Kolmiportainen tuki Haminan varhaiskasvatuksessa”.

Haminan päivähoidossa kolmiportainen tuki ei ole vielä käytössä. Opinnäytetyössämme luomme mallia kolmiportaisesta tuesta päivähoitoon. Tutustuimme kaupunkinne varhaiskasvatukseen internetsivujen kautta ja huomasimme teillä olevan kolmiportainen tuki käytössä.

Haluaisimmekin nyt kuulla teidän käytännön kokemuksia kolmiportaisesta työstä. Toivottavasti ehditte vastata muutamiin kysymyksiin. Vastauksistanne saatua tietoa käytämme opinnäytetyössämme kehittämisen apuna.

Kysymyksiä:

1. Kuinka kauan teillä on ollut kolmiportainen tuki käytössä?
2. Millaisia kokemuksia henkilökunnallanne siitä on?
3. Oletteko saaneet lasten huoltajilta palautetta kolmiportaisesta tuesta? Jos olette saaneet, niin millaista?
4. Mitä meidän teidän mielestänne tulisi ottaa huomioon luodessamme kolmiportaisen tuen mallia Haminalle?

Toivomme vastauksia 27.4.2016 mennessä.

Kiitoksia paljon yhteistyöstänne ja avustanne etukäteen!

Terveisin,

Niina Friman ja Nina Peltonen

Sosionomiopiskelijat

SAATEKIRJE HAMINAN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLLE

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Kymenlaakson ammatti-korkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Haminan kaupungin varhaiskasvatukseen, aiheenamme on ”Kolmiportainen tuki Haminan varhaiskasvatuksessa”.

Haminan päivähoidossa kolmiportainen tuki ei ole vielä käytössä. Opinnäytetyössämme luomme mallia kolmiportaisesta tuesta päivähoitoon.

Haluaisimmekin nyt kuulla teidän ajatuksia ja toiveita kolmiportaisen tuen suhteen. Toivottavasti ehditte vastata kyselyyn, linkki löytyy sähköpostin lopusta. Haluamme saada teidän ajatuksianne, jotta mallista saataisiin mahdollisimman toimiva ja käytännönläheinen. Vastauksistanne saatua tietoa käytämme opinnäytetyömme teossa. Olemme saaneet kaupungilta tutkimusluvan kyselyn tekemiseen. Kysely tapahtuu anonymisti Webropolin kautta.

Linkki:

Kiitämme jo etukäteen vastauksistanne ja avustanne opinnäytetyössämme.

Terveisin,

Niina Friman ja Nina Peltonen

Sosionomiopiskelijat

KYSYMYKSET HAMINAN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLLE

Tiedätkö kolmiportaisesta tuesta?

Vastausvaihtoehdot: paljon, vähän, en ollenkaan

Jatkokysymys, jos vastaus on paljon tai vähän: Mistä tilanteista kolmiportainen tuki on sinulle tuttu?

Kuinka tärkeänä pidät kolmiportaisen tuen käyttöön ottoa päivähoi- dossa?

Vastausvaihtoehdot: erittäin tärkeänä, tärkeänä, ei niin tärkeänä, ei ollenkaan tärkeää

Oletko kaivannut työssäsi kolmiportaisen tuen mallia?

Vastausvaihtoehdot: paljon, vähän, en ollenkaan

Jatkokysymys, jos vastaus on paljon tai vähän: Millaisissa tilanteissa?

Valitse mielestäsi kolme tärkeintä asiaa kolmiportaisen tuen toteutuk- sessa:

- henkilöstöressit
- henkilöstön kouluttaminen
- perheiden tiedottaminen
- palveluiden saatavuus (esim. toimintaterapia, puheterapia, psykologin palvelut)
- palveluiden monipuolisuus
- arjen työkalu päivähoitossa (esim. kuvat, pienryhmätoiminta, tukiviittomat)
- varhaiserityisopettajan tuki
- moniammatillinen yhteistyö
- jatkuvuus siirryttäessä esiopetukseen

Kenen vastuulla kolmiportaisen tuen toteutuminen mielestäsi on yleisen tuen tasolla? (voit valita useamman)

- varhaiserityisopettajat
- lastentarhanopettajat (ryhmissä)
- päivähoidon koko henkilökunta
- erityisohjaajat
- kotiväki

Kenen vastuulla kolmiportaisen tuen toteutuminen mielestäsi on tehostetun tuen tasolla? (voit valita useamman)

- varhaiserityisopettajat
- lastentarhanopettajat (ryhmissä)
- päivähoidon koko henkilökunta
- erityisohjaajat
- kotiväki

Kenen vastuulla kolmiportaisen tuen toteutuminen mielestäsi on erityisen tuen tasolla? (voit valita useamman)

- varhaiserityisopettajat
- lastentarhanopettajat (ryhmissä)
- päivähoidon koko henkilökunta
- erityisohjaajat
- kotiväki

Toimivatko Haminassa tarjotut palvelut mielestäsi? (esim. toimintaterapia, puheterapia, lasten neuvola, psykologin palvelut)

Vastausvaihtoehdot: erittäin hyvin, hyvin, melko huonosti, todella huonosti

Jatkokysymys: Mitä muutoksia kaipaisit palveluihin?

Mitä asioita kolmiportaisen tuen tulisi mielestäsi sisältää?

Vapaa sana, mitä meidän tulisi opinnäytetyössämme huomioida?

KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI HENKILÖSTÖLLE

YLEINEN TUKI

- TUEN ENSISIJAINEN MUOTO -> KUN HUOLI HERÄÄ ALOITETAAN
- EI TARVITA TUTKIMUKSIA TAI LAUSUNTOJA TUEN ALOITTAMISEEN
- LAPSEN OMAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA -> KIRJATAAN TUEN TARPEET, TAVOITTEET, TOIMENPITEET JA MENETELMÄT, YHTEISTYÖTAHOT JA VASTUUT -> KIRJAAJANA RYHMÄN LTO
- TUKEA JA NEUVOA VEOLTA
- YHTEISTYÖ HUOLTAJIEN KANSSA TÄRKEÄÄ
- OMASSA PÄIVÄHOITORYHMÄSSÄ
- VASTUU RYHMÄN LTOLLA

TEHOSTETTU TUKI

- SÄÄNNÖLLINEN TUKI TAI SAMANAIKAISESTI USEITA TUKIMUOTOJA
- MONIAMMATILLINEN TYÖRYHMÄ
- VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN -> KIRJAAJANA VARHAISERITYISOPETTAJA JA RYHMÄN LTO (mahdollisesti mukana myös Arjen tuki-lomake, jos tilanne sen vaatii)
- YHTEISTYÖ HUOLTAJIEN KANSSA TÄRKEÄÄ
- OMASSA PÄIVÄHOITORYHMÄSSÄ -> PIENRYHMÄTYÖSKENTELEY -> MAHDOLLISESTI VÄHEMMÄN LAPSIA RYHMÄSSÄ
- VASTUU RYHMÄN LTOLLA JA VEOLLA

ERITYINEN TUKI

- VAATII ASIAANTUNTIJAN LAUSUNNON, ENNEN KUIN TUKEA VOI SAADA
- MONIAMMATILLINEN TYÖRYHMÄ TAKANA
- TAUSTALLA VOI OLLA SAIRAUUS, VAMMA TAI VASTAAVA
-

- VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN RINNALLA PEDAGOGINEN ARVIO JA MAHDOLLISETI KUNTOUUTUSSUUNNITELMA -> KIRJAAJANA VEO
- ERITYISOHJAAJAN TUKI RYHMÄSSÄ TAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN OMA HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA TAI OHJAAJA
- OMASSA RYHMÄSSÄ TAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN ERITYISRYHMÄSSÄ
- PÄÄVASTUU RYHMÄN TOLLA JA VEOLLA, TIIVISTI MUKANA MYÖS MUU KASVATUSHENKILÖSTÖ. (Jos oma avustaja tai ohjaaja, myös hänen rooli tulee huomioida)

KOLMIPORTAISEN TUEN MALLI ASIAKASPERHEILLE

YLEINEN TUKI

- KUN HUOLI HERÄÄ ALOITETAAN
- LAPSEN OMAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA -> KIRJATAAN TUEN TARPEET, TAVOITTEET, TOIMENPITEET JA MENETELMÄT, YHTEISTYÖTAHOT JA VASTUUT -> KIRJAAJANA RYHMÄN LASTENTARHANOPETTAJA
- ENNEN KIRJAAMISTA KESKUSTELU HUOLTAJIEN KANSSA JA KIRJAMISEN JÄLKEEN HYVÄKSYTTÄMINEN HUOTAJILLA
- OMASSA PÄIVÄHOITORYHMÄSSÄ
- VASTUU TUESTA PÄIVÄHOIDOSSA RYHMÄN LASTENTARHANOPETTAJALLA

TEHOSTETTU TUKI

- LAPSELLA SÄÄNNÖLLINEN TUKI TAI SAMANAIKAISESTI USEITA TUKIMUOTOJA
- MONIAMMATILLINEN TYÖRYHMÄ (sisältää vain ne tahot, jotka lapsen kanssa työskentelevät)
- VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN -> KIRJAAJANA VARHAISERITYISOPETTAJA JA RYHMÄN LASTENTARHANOPETTAJA
- ENNEN KIRJAAMISTA KESKUSTELU HUOLTAJIEN KANSSA JA KIRJAMISEN JÄLKEEN HYVÄKSYTTÄMINEN HUOTAJILLA
- OMASSA PÄIVÄHOITORYHMÄSSÄ -> PIENRYHMÄTYÖSKENTELEY -> MAHDOLLISESTI VÄHEMMÄN LAPSLA RYHMÄSSÄ
- VASTUU TUESTA PÄIVÄHOIDOSSA RYHMÄN LASTENTARHANOPETTAJALLA JA VARHAISERITYISOPETTAJALLA

ERITYINEN TUKI

- VAATII ASIAANTUNTIJAN LAUSUNNON (psykologi, lääkäri yms), ENNEN KUIN TUKEA VOI SAADA
- MONIAMMATILLINEN TYÖRYHMÄ
- VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN RINNALLA PDEAGOGINEN ARVIO JA/TAI MAHDOLLISESTI KUNTOUTUSSUUNNITELMA -> KIRJAAJANA VARHAISERITYISOPETTAJA
-

- ENNEN KIRJAAMISTA KESKUSTELU HUOLTAJIEN KANSSA JA KIRJAMISEN JÄLKEEN HYVÄKSYTTÄMINEN HUOTAJILLA
- ERITYISOHJAAJAN TUKI RYHMÄSSÄ TAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN OMA HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA TAI OHJAAJA
- OMASSA RYHMÄSSÄ TAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN ERITYISRYHMÄSSÄ
- VASTUU TUESTA PÄIVÄHOIDOSSA RYHMÄN LASTEMÄNTÄRÄHÄN-OPETTÄJÄLLÄ JA VÄRHÄISERTIYISOPETTÄJÄLLÄ, TIIVISTI MUKANA MYÖS MUU KÄSVÄTUSHENKILÖSTÖ. (Jos oma avustaja tai ohjaaja, on myös hänellä iso vastuu)